Regeringens proposition 1985/86: 73

om ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna, m. m.

Prop. 1985/86: 73

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 19 december 1985.

På regeringens vägnar

Olof Palme

G. Sigurdsen

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ny organisation för de förtroendevaldas medverkan vid en försäkringskassas beslut om socialförsäkringsförmåner. De nuvarande pensionsdelegationerna och försäkringsnämnderna ersätts med enhetliga förtroendemannaorgan kallade socialförsäkringsnämnder.

Socialförsäkringsnämnderna föreslås fatta beslut i vissa typer av ärenden, som har det gemensamt att utgången har stor betydelse för den försäkrade från trygghets- och försörjningssynpunkt samtidigt som ärendena ofta inrymmer betydande inslag av skälighetsbedömning. De flesta av dessa ärendetyper avgörs f. n. av pensionsdelegationerna.

Vidare föreslås att socialförsäkringsnämnderna skall ompröva vissa ärendetyper där tjänstemän har fattat beslut och en enskild har begärt omprövning av beslutet.

En socialförsäkringsnämnd skall inte kunna ompröva sina egna beslut. Den som är missnöjd med nämndens beslut får anföra besvär direkt till försäkringsrätt. Socialförsäkringsnämnden bör dock kunna ändra egna beslut som innehåller kvalificerade felaktigheter.

Socialförsäkringsnämnden skall ha sju ledamöter. Ordföranden utses av regeringen, tre ledamöter väljs av landstinget – eller i förekommande fall kommunfullmäktige – och tre ledamöter väljs av riksförsäkringsverket efter förslag av arbetsmarknadens partsorganisationer.

Varje socialförsäkringsnämnd skall i princip svara för en viss del av en försäkringskassas geografiska område. Ca 150 socialförsäkringsnämnder behöver inrättas totalt.

Den nya organisationen föreslås träda i funktion fr. o. m. den 1 januari 1987. De ändrade reglerna för omprövningsförfarandet föreslås träda i kraft den 1 januari 1988.

Vidare föreslås i propositionen att nuvarande möjlighet för den som inte är lagfaren att bli yrkesdomare i försäkringsrätt avskaffas.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring[1]
dels att 18 kap. 23 och 24 §§ skall upphöra att gälla,
dels att 18 kap. 6, 9, 20–22, 25 och 26 §§ samt 20 kap. 2 a, 10, 10 a och 11 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
18 kap.	
6 §	
I allmän försäkringskassa *skola* finnas styrelse, en eller flera *pensionsdelegationer samt försäkringsnämnder enligt vad nedan stadgas. I den mån ej* annat *föreskrives* tillkommer det styrelsen att besluta i angelägenheter, *med vilka* kassan har att *taga befattning.*	I *en* allmän försäkringskassa *skall* finnas *en* styrelse *och* en eller flera *socialförsäkringsnämnder. Regeringen beslutar hur många socialförsäkringsnämnder som skall finnas i riket. Riksförsäkringsverket beslutar för varje kassa om antalet nämnder i kassan. Om inte* annat *föreskrivs* tillkommer det styrelsen att besluta i angelägenheter, *som* kassan har att *befatta sig med.*
Stadgar för allmän försäkringskassa *skola,* på förslag av kassan, fastställas och registreras av riksförsäkringsverket. Stadgarna *skola angiva* var kassans styrelse skall *hava* sitt säte och hur kassans värde- och övriga säkerhetshandlingar *skola* förvaras.	Stadgar för allmän försäkringskassa *skall,* på förslag av kassan, fastställas och registreras av riksförsäkringsverket. Stadgarna *skall ange* var kassans styrelse skall *ha* sitt säte och hur kassans värde- och övriga säkerhetshandlingar *skall* förvaras.
9 §	
Ledamot av allmän försäkringskassas styrelse skall *vara svensk medborgare. Uppdraget må ej innehavas av den som är omyndig.*	Ledamot av allmän försäkringskassas styrelse skall *ha rösträtt vid val av kommunfullmäktige.*
20 §	
Frågor om förtidspension, med undantag av ärenden som avses i 7 kap. 1 § andra stycket, samt om handikappersättning och vårdbidrag avgörs i allmän försäkringskassa av en pensionsdelegation, som består av åtta ledamöter. Dessa är ordföranden i kassans styrelse, som också är ordförande i delegationen, vice ordföranden i kassans styrelse, två av riksförsäkringsverket utsedda läkare, två av	*En socialförsäkringsnämnd skall bestå av sju ledamöter. Av dessa utses en ledamot, som skall vara nämndens ordförande, av regeringen. Av de övriga ledamöterna utses tre av riksförsäkringsverket efter förslag av partsorganisationer på arbetsmarknaden och väljs tre av landstinget.* Om kassans verksamhetsområde utgörs av en kommun, skall *tre* ledamöter väljas av kommunfullmäktige i stället för av

[1] Lagen omtryckt 1982: 120.

riksförsäkringsverket utsedda ledamöter som skall ha särskild erfarenhet av arbetsförhållanden och två av landstinget valda ledamöter. Om kassans verksamhetsområde utgörs av en kommun, skall *två* ledamöter väljas av kommunfullmäktige i stället för av landstinget. *När det finns skäl till det får regeringen utse särskild ordförande och vice ordförande i en pensiondelegation.*

landstinget. *Nämnden utser inom sig en vice ordförande.*

För var och en av de av riksförsäkringsverket utsedda ledamöterna skall en suppleant utses. *Regeringen får föreskriva att två suppleanter skall utses för var och en av de läkare, som har utsetts av riksförsäkringsverket.* För de ledamöter som har valts av landstinget eller kommunfullmäktige skall lika många suppleanter väljas.

För var och en av de av riksförsäkringsverket utsedda ledamöterna skall, *efter förslag i samma ordning som enligt första stycket,* en suppleant utses. För de ledamöter som har valts av landstinget eller kommunfullmäktige skall lika många suppleanter väljas.

Bestämmelserna i 7 § fjärde stycket om val av ledamöter eller suppleanter i styrelse för allmän försäkringskassa skall tillämpas vid landstingets och kommunfullmäktiges val av ledamöter eller suppleanter i *pensionsdelegation.*

I allmän försäkringskassa får med regeringens medgivande finnas flera pensionsdelegationer.

Bestämmelserna i 7 § fjärde stycket om val av ledamöter eller suppleanter i styrelse för allmän försäkringskassa skall tillämpas vid landstingets och kommunfullmäktiges val av ledamöter eller suppleanter i *socialförsäkringsnämnd.*

21 §

En socialförsäkringsnämnd avgör frågor om rätt till

1. förtidspension med undantag av ärenden som avses i 7 kap. 1 § andra stycket,

2. handikappersättning,

3. vårdbidrag.

Socialförsäkringsnämnden avgör även frågor om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.

Pensionsdelegation är beslutför då minst fyra ledamöter *äro* närvarande. *I delegationens sammanträden men ej i dess beslut äga den allmänna försäkringskassans direktör samt en företrädare för länsarbetsnämnden deltaga.*

Socialförsäkringsnämnden är beslutför då minst fyra ledamöter *är* närvarande.

I övrigt skall vad i 8–10 §§ *är stadgat* med avseende på styrelse

I övrigt skall vad i 8–10 §§ *föreskrivs* med avseende på styrelse *ha*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
äga motsvarande tillämpning med avseende på *pensionsdelegation*. Har föredraganden från beslutet avvikande mening skall denna antecknas till protokollet.	motsvarande tillämpning med avseende på *socialförsäkringsnämnden*. Har föredraganden från beslutet avvikande mening skall denna antecknas till protokollet.
22 §	
Ärende *avgöres* i *pensionsdelegation* efter föredragning av *föredragande för pensionsärenden*.	Ärende *avgörs* i *socialförsäkringsnämnd* efter föredragning av *tjänsteman hos den allmänna försäkringskassan*.
I ärende, som *handlägges* av *pensionsdelegation, må envar* som saken rör eller som eljest *antages* kunna lämna upplysningar av betydelse *höras*.	I ärende, som *handläggs* av *socialförsäkringsnämnden, får nämnden höra den* som saken rör eller som eljest *antas* kunna lämna upplysningar av betydelse.
Begär den saken rör att *bliva* muntligen hörd inför *pensionsdelegation*, skall *hans begäran villfaras*, om *ej* särskilda skäl *däremot äro*.	Begär den *som* saken rör att *bli* muntligen hörd inför *socialförsäkringsnämnden*, skall *nämnden höra honom*, om *inte* särskilda skäl *talar mot det*.
25 §	
Arvode och annan ersättning till ledamot av styrelse och *pensionsdelegation fastställas* av regeringen.	Arvode och annan ersättning till ledamot av styrelse och *socialförsäkringsnämnd fastställs* av regeringen.
Arvode och annan ersättning till *ledamot av försäkringsnämnd, till* revisor och till sådan ställföreträdare för styrelse som *omförmäles* i 18 § första stycket *fastställas* av riksförsäkringsverket.	Arvode och annan ersättning till revisor och till sådan ställföreträdare för styrelse som *nämns* i 18 § första stycket *fastställs* av riksförsäkringsverket.
Arvode och annan ersättning som avses i denna paragraf *utgivas* av den allmänna försäkringskassan.	Arvode och annan ersättning som avses i denna paragraf *utges* av den allmänna försäkringskassan.
26 §	
Vad i detta kapitel *är stadgat* om ledamot av styrelse, *pensionsdelegation* eller *försäkringsnämnd* samt om revisor skall i tillämpliga delar gälla beträffande suppleant.	Vad i detta kapitel *föreskrivs* om ledamot av styrelse eller *socialförsäkringsnämnd* samt om revisor skall i tillämpliga delar gälla beträffande suppleant.

Har suppleant för styrelseledamot deltagit i behandlingen av fråga rörande rättshandling gentemot tredje man, är den omständigheten att förutsättningar för hans inträde i styrelseledamots ställe saknades, utan verkan mot tredje man, om denne ej insåg eller bort inse nämnda förhållande.

20 kap.
2 a §[2]

Om det inte utan betydande dröjsmål kan avgöras om rätt till ersättning föreligger enligt denna lag, men det finns sannolika skäl för att sådan rätt

[2] Senaste lydelse 1983: 191.

föreligger, skall försäkringskassan besluta att ersättning skall betalas ut med ett skäligt belopp om detta är av väsentlig betydelse för den försäkrade. Detsamma gäller om det står klart att rätt till ersättning föreligger men ersättningens belopp inte kan bestämmas utan betydande dröjsmål. För sådan ersättning får föreskrivas särskilda villkor.

Om det senare bestäms att ersättning inte skall utges eller skall utges med lägre belopp är den försäkrade inte skyldig att betala tillbaka utbetalad ersättning i andra fall än som anges i 4 §.

Finns det sannolika skäl att dra in eller minska en ersättning, kan försäkringskassan besluta att ersättningen skall hållas inne eller utges med lägre belopp till dess slutligt beslut fattas.

I ärenden som skall avgöras av *pensionsdelegation eller försäkringsnämnd* får beslut enligt första och tredje styckena fattas av *föredraganden eller av någon annan* tjänsteman i försäkringskassan, om *delegationen eller* nämnden gett ett sådant bemyndigande.

I ärenden som skall avgöras av *socialförsäkringsnämnd* får beslut enligt första och tredje styckena fattas av tjänsteman i försäkringskassan, om nämnden gett ett sådant bemyndigande.

10 §

Beslut av en allmän försäkringskassa i ärenden om försäkring enligt denna lag skall omprövas av kassan, om det begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 10 a §.

Beslut av en allmän försäkringskassa *som har fattats av tjänsteman* i ärenden om försäkring enligt denna lag skall omprövas av kassan, om det begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 10 a §. *Omprövningen skall göras av socialförsäkringsnämnden om beslutet gäller fråga som avses i 3 kap. 7-9 eller 17 § eller 20 kap. 3 eller 4 §.*

Vid omprövningen får beslutet inte ändras till den enskildes nackdel.

Om omprövning begärs av ett beslut och riksförsäkringsverket anför besvär över samma beslut, skall försäkringskassan sända över ärendet till försäkringsrätten utan föregående omprövning. Begäran om omprövning skall därvid i försäkringsrätten anses som en besvärsinlaga.

10 a §

Även om begäran om omprövning inte har framställts, skall försäkringskassan ändra ett beslut i ett ärende om försäkring enligt denna lag, som har fattats av kassan och *ej* har prövats av försäkringsrätten,

Försäkringskassan skall ändra ett beslut i ett ärende om försäkring enligt denna lag, som har fattats av kassan och *inte* har prövats av försäkringsrätten,

1. om beslutet på grund av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet,
2. om beslutet har blivit oriktigt på grund av att det har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag,
3. om beslutet har blivit oriktigt på grund av uppenbart felaktig rättstillämpning eller annan liknande orsak.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Ändring behöver inte göras om oriktigheten är av ringa betydelse.	*Ändring skall göras även om begäran om omprövning inte har framställts enligt 10 §.* Ändring behöver inte göras om oriktigheten är av ringa betydelse.

Ett beslut får ej ändras till den försäkrades nackdel såvitt gäller förmån som har förfallit till betalning och ej heller i annat fall om det finns synnerliga skäl mot det.

En fråga om ändring enligt denna paragraf får ej tagas upp sedan mer än två år förflutit från den dag då beslutet meddelades. Ändring får dock ske även efter utgången av denna tid, om det först därefter har kommit fram att beslutet har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller om det finns andra synnerliga skäl.

11 §

Beslut av allmän försäkringskassa eller riksförsäkringsverket i ärenden om försäkring enligt denna lag får överklagas hos försäkringsrätten genom besvär. *Försäkringskassans beslut* får dock inte överklagas av en enskild innan *kassan* har *omprövat sitt beslut* enligt 10 §. Besvär som anförs av en enskild innan beslutet har omprövats skall anses som en begäran om omprövning enligt nämnda paragraf.	Beslut av *en* allmän försäkringskassa eller riksförsäkringsverket i ärenden om försäkring enligt denna lag får överklagas hos försäkringsrätten genom besvär. *Ett beslut som har fattats av en tjänsteman hos försäkringskassan* får dock inte överklagas av en enskild innan *beslutet* har *omprövats* enligt 10 §. Besvär som anförs av en enskild *över ett sådant beslut* innan beslutet har omprövats skall anses som en begäran om omprövning enligt nämnda paragraf.

Att försäkringsrättens beslut överklagas genom besvär hos försäkringsöverdomstolen framgår av förvaltningsprocesslagen (1971:291).

---

1. Denna lag träder i kraft, i fråga om 18 kap. 6, 9 och 20–26 §§ samt 20 kap. 2a § den 1 januari 1987, och i övrigt den 1 januari 1988.

2. Har ett beslut meddelats av en pensionsdelegation eller en försäkringsnämnd och begär den försäkrade att beslutet skall omprövas enligt 20 kap. 10 § skall omprövningen ske i socialförsäkringsnämnd, om omprövningen inte har hunnit slutföras före den 1 januari 1987 eller om begäran om omprövning görs därefter.

3. I fråga om omprövning av beslut av socialförsäkringsnämnd som har meddelats före den 1 januari 1988 gäller äldre bestämmelser.

Lag om ändring i lagen (1962: 382) angående införande av lagen om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 32 § lagen (1962: 382) angående införande av lagen om allmän försäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
32 §[1]	
Fråga rörande änkepension i anledning av dödsfall, som inträffat före den 1 juli 1960, *eller om bidrag som avses i 15 eller 19 §* skall *i allmän försäkringskassa* prövas av den *försäkringsnämnd, inom vars verksamhetsområde den till pensionen eller bidraget berättigade senast blivit mantalsskriven.*	Fråga rörande änkepension i anledning av dödsfall, som inträffat före den 1 juli 1960, skall prövas av den *allmänna försäkringskassa, hos vilken den försäkrade är inskriven.*
Vid omräkning av förmånsbeloppen för änkepensioner till följd av ändrade förhållanden gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 6 *och 10 §§* lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.	Vid omräkning av förmånsbeloppen för änkepensioner till följd av ändrade förhållanden gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 6 § lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987.

[1] Senaste lydelse 1982:233.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962: 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	10 §[2]
Frågor om förmåner enligt denna lag skall i den allmänna försäkringskassan prövas av *den försäkringsnämnd, inom vars verksamhetsområde den pensionsberättigade är mantalsskriven. Detta gäller dock inte inverkan på förmånerna av sådana inkomster som avses i 6 § andra stycket.*	Frågor om förmåner enligt denna lag skall i den allmänna försäkringskassan prövas av *socialförsäkringsnämnd i den omfattning regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, riksförsäkringsverket föreskriver.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987.

[1] Lagen omtryckt 1976: 1014.
[2] Senaste lydelse 1982: 232.

Lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott

Härigenom föreskrivs att 22 § lagen (1964:143) om bidragsförskott[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	22 §[2]
Bestämmelserna i 17 kap. 1 § första stycket och 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om sammanträffande av förmåner, ändring av beslut samt talan mot allmän försäkringskassas och försäkringsrätts beslut har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.	*Ärende enligt 18 § skall i allmän försäkringskassa avgöras av socialförsäkringsnämnd.* Bestämmelserna i 17 kap. 1 § första stycket och 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om sammanträffande av förmåner, ändring av beslut samt talan mot försäkringskassas och försäkringsrätts beslut har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag. *Omprövning av beslut i fråga om återbetalningsskyldighet enligt 13 § skall göras av socialförsäkringsnämnd.*

Beslut av allmän försäkringskassa eller försäkringsrätt länder till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987.
2. Bestämmelsen i 22 § andra stycket i sin nya lydelse tillämpas dock först från och med den 1 januari 1988.
3. I fråga om omprövning av beslut av socialförsäkringsnämnd som har meddelats före den 1 januari 1988 gäller äldre bestämmelser.

[1] Lagen omtryckt 1976: 277.
[2] Senaste lydelse 1983: 194.

Lag om ändring i lagen (1979: 84) om delpensionsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 17 och 20 §§ lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §	
Ärende om delpension skall i försäkringskassa avgöras av *pensionsdelegation* enligt 18 kap. 20–22 §§ lagen (1962: 381) om allmän försäkring 1. *om 8 § skall tillämpas,* 2. om ärendet är av vidlyftig eller svår beskaffenhet *eller* 3. *om tjänsteman hos försäkringskassan finner skäl föreligga mot bifall till pensionsansökan.* *Första stycket gäller ej i den mån pensionsansökan skall avslås på grund av att sökanden* *1. inte uppfyller föreskrivna villkor om viss ålder, tio års pensionsgrundande inkomst för tilläggspension eller bosättning i Sverige,* *2. uppbär allmän förtids- eller ålderspension för tid som ansökan avser eller* *3. ansöker om delpension för längre tid tillbaka än som får beviljas.* *När pensionsdelegation avgör ärende enligt denna lag skall i stället för två av riksförsäkringsverket utsedda läkare ingå två av arbetsmarknadsstyrelsen utsedda ledamöter. Av dessa skall den ene representera länsarbetsnämnden och den andre ha särskild erfarenhet av ärenden om arbetslöshetsförsäkring och utses efter förslag av de erkända arbetslöshetskassornas samorganisation.*	Ärende om delpension skall i försäkringskassa avgöras av *socialförsäkringsnämnd* enligt 18 kap. 20–22 §§ lagen (1962: 381) om allmän försäkring 1. *om sökanden efter arbetstidsminskningen inte förvärvsarbetar enbart som anställd eller* 2. om ärendet är av vidlyftig eller svår beskaffenhet.
20 §	
Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962: 381) om allmän försäkring om ändring av beslut samt talan mot allmän försäkringskassas och försäkringsrätts beslut tillämpas även i ärende enligt denna lag.	Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962: 381) om allmän försäkring om ändring av beslut samt talan mot allmän försäkringskassas och försäkringsrätts beslut tillämpas även i ärende enligt denna lag. *Omprövning av beslut i fråga om återbetalningsskyldighet enligt*

19 § skall göras av socialförsäkringsnämnd.

Beslut i ärende enligt denna lag länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat anges i beslutet eller bestäms av domstol som har att pröva beslutet.

---

1. Denna lag träder i kraft, i fråga om 17 § den 1 januari 1987, och i övrigt den 1 januari 1988.

2. Har ett beslut meddelats av en pensionsdelegation och begär den försäkrade att beslutet skall omprövas enligt 20 § jämfört med 20 kap. 10 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring skall omprövningen ske i socialförsäkringsnämnd, om omprövningen inte har hunnit slutföras före den 1 januari 1987 eller om begäran om omprövning görs därefter.

3. I fråga om omprövning av beslut av socialförsäkringsnämnd som har medelats före den 1 januari 1988 gäller äldre bestämmelser.

Lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 4 § lagen (1976: 380) om arbetsskadeförsäkring[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	8 kap.
	4 §
Ärende angående livränta till den försäkrade och i annat ärende uppkommen fråga huruvida den försäkrade har ådragit sig arbetsskada till följd av annat än olycksfall skall i försäkringskassa avgöras av *pensionsdelegation.*	Ärende angående livränta till den försäkrade och i annat ärende uppkommen fråga huruvida den försäkrade har ådragit sig arbetsskada till följd av annat än olycksfall skall i försäkringskassa avgöras av *socialförsäkringsnämnd.*
	Omprövning av beslut som gäller fråga som avses i 3 kap. 5 § och 6 kap. 5 § skall, om beslutet har fattats av tjänsteman, göras av socialförsäkringsnämnd.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987.

2. Bestämmelsen i 8 kap 4 § andra stycket i sin nya lydelse tillämpas dock först från och med den 1 januari 1988.

3. Har ett beslut meddelats av en pensionsdelegation och begär den försäkrade att beslutet skall omprövas enligt 8 kap. 12 § jämfört med 20 kap. 10 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring skall omprövningen ske i socialförsäkringsnämnd, om omprövningen inte har hunnit slutföras före den 1 januari 1987 eller om begäran om omprövning görs därefter.

4. I fråga om omprövning av beslut av socialförsäkringsnämnd som har meddelats före den 1 januari 1988 gäller äldre bestämmelser.

[1] Lagen omtryckt 1977: 264.

Lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag

Härigenom föreskrivs att 15 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	15 §[2]
Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962: 381) om allmän försäkring om ändring av beslut samt talan mot allmän försäkringskassas och försäkringsrätts beslut *ha* motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.	Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om ändring av beslut samt talan mot allmän försäkringskassas och försäkringsrätts beslut *har* motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag. *Omprövning av beslut i fråga om återbetalningsskyldighet enligt 12 § skall göras av socialförsäkringsnämnd.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

[1] Lagen omtryckt 1973: 449.
[2] Senaste lydelse 1978: 34.

Lag om ändring i lagen (1978:28) om försäkringsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 5, 7 och 9 §§ lagen (1978: 28) om försäkringsdomstolar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §[1]	
I försäkringsrätt finns försäkringsrättsråd och försäkringsrättsassessorer. Försäkringsrättsråd utnämns av regeringen. Försäkringsrättsassessorer förordnas av försäkringsrätten.	I försäkringsrätt finns försäkringsrättsråd och försäkringsrättsassessorer, *som skall vara lagfarna*. Försäkringsrättsråd utnämns av regeringen. Försäkringsrättsassessorer förordnas av försäkringsrätten.
Försäkringsrättsråd och försäkringsrättsassessorer skall vara lagfarna. Föreligger särskilda skäl, får den som har god kännedom om socialförsäkringslagstiftningen utses till försäkringsrättsråd eller försäkringsrättsassessor, fastän han icke är lagfaren.	
Regeringen utnämner ett försäkringsrättsråd att vara chef för domstolen.	
7 §[2]	
Försäkringsrätt är domför med tre ledamöter som är försäkringsrättsråd eller försäkringsrättsassessorer. Härutöver skall två nämndemän ingå i rätten vid prövning av besvär över	
1. beslut som i allmän försäkringskassa har avgjorts av *pensionsdelegation,*	1. beslut som i allmän försäkringskassa har avgjorts av *socialförsäkringsnämnd och*
2. beslut som i allmän försäkringskassa har avgjorts av försäkringsnämnd i dess helhet och	2. beslut enligt lagen (1976: 380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd eller motsvarande äldre bestämmelser.
3. beslut enligt lagen (1976: 380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd eller motsvarande äldre bestämmelser.	

Försäkringsrätten är domför med enbart en ledamot, som är försäkringsrättsråd eller försäkringsrättsassessor, i fall som avses i 3 § andra stycket 1–3. Detsamma gäller vid avgörande av mål där värdet av den förmån som är under prövning i rätten understiger 2 500 kronor och det överklagade beslutet inte är sådant som avses i första stycket. Om det av särskild anledning är påkallat, prövas ett mål som förut sagts i stället av tre ledamöter, som är försäkringsrättsråd eller försäkringsrättsassessorer.

[1] Senaste lydelse 1982: 535.
[2] Senaste lydelse 1982: 121.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 §	
Valbar till nämndeman i försäkringsrätt är myndig svensk medborgare, som är kyrkobokförd i länet och ej har fyllt sjuttio år. Tjänsteman i allmän försäkringskassa eller ledamot av *pensionsdelegation eller försäkringsnämnd*, tjänsteman vid lokal skattemyndighet eller riksförsäkringsverket, lagfaren domare, annan ledamot eller tjänsteman i försäkringsdomstol, åklagare, advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta får ej vara nämndeman.	Valbar till nämndeman i försäkringsrätt är myndig svensk medborgare, som är kyrkobokförd i länet och ej har fyllt sjuttio år. Tjänsteman i allmän försäkringskassa eller ledamot av *socialförsäkringsnämnd*, tjänsteman vid lokal skattemyndighet eller riksförsäkringsverket, lagfaren domare, annan ledamot eller tjänsteman i försäkringsdomstol, åklagare, advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta får ej vara nämndeman.

Den som har fyllt sextio år eller uppger annat giltigt hinder är ej skyldig att mottaga uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är ej skyldig att mottaga nytt uppdrag förrän efter sex år.

Rätten prövar självmant den valdes behörighet.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987.
2. Äldre bestämmelser i 5 § tillämpas fortfarande för den som har utnämnts till försäkringsrättsråd eller förordnats till försäkringsrättsassessor före ikraftträdandet.

9 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1984: 989) om socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1984: 989) om socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	7 §
Föreligger hinder eller avsevärda svårigheter för en *pensionsdelegation eller försäkringsnämnd* hos en allmän försäkringskassa att avgöra ärenden i den ordning som är föreskriven, får beslut fattas av *delegationen eller* nämnden i annan sammansättning eller med mindre antal ledamöter. Motsvarande gäller beslut av försäkringskassans styrelse eller beslut i andra ärenden vars avgörande kan ankomma på ett särskilt organ hos kassan. Beslut får även när det är påkallat fattas av tjänsteman hos försäkringskassan.	Föreligger hinder eller avsevärda svårigheter för en *socialförsäkringsnämnd* hos en allmän försäkringskassa att avgöra ärenden i den ordning som är föreskriven, får beslut fattas av nämnden i annan sammansättning eller med mindre antal ledamöter. Motsvarande gäller beslut av försäkringskassans styrelse eller beslut i andra ärenden vars avgörande kan ankomma på ett särskilt organ hos kassan. Beslut får även när det är påkallat fattas av tjänsteman hos försäkringskassan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 december 1985

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hulterström, Lindqvist.

Föredragande: statsrådet Sigurdsen

Proposition om ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna, m. m.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I samband med att lagen (1962: 381) om allmän försäkring, AFL, tillkom skapades en gemensam organisation för sjukförsäkringen och den allmänna pensioneringen (prop. 1961: 45, 2 LU 45, rskr. 294 och prop. 1962: 90, 2 LU 27, rskr. 250). Det innebar att de tidigare lokalsjukkassorna och centralsjukkassorna omvandlades till allmänna försäkringskassor med central- och lokalkontor som fick till uppgift att som första handläggande instans svara för samtliga grenar inom den allmänna försäkringen.

I varje försäkringskassa skulle det finnas en styrelse och en eller flera pensionsdelegationer. Vidare skulle det i princip finnas en försäkringsnämnd för varje kommun inom försäkringskassans verksamhetsområde.

Pensionsdelegationerna, knutna till centralkontoren, inrättades bl. a. för att genom en decentralisering av invalidpensionsprövningen från dåvarande pensionsstyrelsen skapa ett nära samband mellan invalidpensionsprövningen och sjukförsäkringen och då särskilt rehabiliteringsverksamheten. Försäkringsnämnderna, knutna till lokalkontoren, inrättades bl. a. för att slopandet av lokalsjukkassornas ombudsmöten och styrelser inte skulle leda till att förtroendemannainslaget i sjukkasseverksamheten skulle försvinna.

Formerna för förtroendemannamedverkan i försäkringskassorna har varit i stort sett oförändrade sedan år 1962. Organisationen har dock varit föremål för diskussioner och utredningar under de senaste tio åren.

År 1976 överlämnade Försäkringskasseförbundet (FKF) rapporten "De förtroendevalda i försäkringskassorna" till regeringen och begärde att en utredning skulle tillsättas med uppgift att bl. a. föreslå lagändringar för att vidga förtroendemannainflytandet i försäkringskassorna. Vidare överlämnade förbundet rapporten till riksförsäkringsverket (RFV) med begäran om en gemensam utredning. Förbundets framställning resulterade i den för riksförsäkringsverket och Försäkringskasseförbundet gemensamma s. k.

RFV/FKF-utredningen. Denna lade i maj 1980 fram ett förslag om bl. a. förtroendevaldas medverkan i försäkringskassorna samt hur denna medverkan skulle organiseras. Därefter uppdrog RFV/FKF-utredningen åt en arbetsgrupp att göra en viss ytterligare översyn av de olika ärendetyper som ansågs lämpliga för förtroendemannamedverkan. Arbetsgruppens förslag, som RFV/FKF-utredningen ställde sig bakom, redovisades i januari 1982.

Utredningsmaterialet lämnades över till regeringen i december 1983 för att ingå i underlaget för fortsatta överväganden i frågan.

1.2 Utredningen om förtroendevalda i försäkringskassorna

I prop. 1982/83: 127 om vissa administrativa frågor inom den allmänna försäkringen, m. m. redovisade dåvarande departementschefen sin principiella inställning till förtroendemannainflytande i försäkringskassorna. Han framhöll att en väl fungerande förtroendemannamedverkan är viktig i försäkringskassornas verksamhet och att det är angeläget att förtroendemännens medverkan inriktas på sådana områden där deras medverkan kan få ett meningsfullt innehåll. Han framhöll vidare att det finns anledning att från tid till annan se över och anpassa förtroendemännens medverkan till de förändringar som sker inom verksamhetsområdet.

Efter regeringens bemyndigande den 1 december 1983 tillkallades en arbetsgrupp (S 1983: 05) för att slutföra det utredningsarbete om ökad medverkan av förtroendevalda vid beslut av försäkringskassa, som bedrivits gemensamt av riksförsäkringsverket och Försäkringskasseförbundet. Arbetsgruppen antog namnet Utredningen om förtroendevalda i försäkringskassorna.[1]

Utredningen fick främst till uppgift att göra överväganden om medverkan av förtroendevalda vid omprövning av vissa ärendetyper inom bl. a. sjukförsäkringsområdet samt vid beslut om vissa åtgärder vid långa sjukfall m. m. Utredningen skulle även se över befintliga förtroendemannaorgan och då särskilt överväga möjligheterna att ersätta nuvarande försäkringsnämnder med ett mindre antal beslutsorgan.

Utredningen har redovisat sina förslag i betänkandet (SOU 1985: 21) Ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna. En sammanfattning av utredningens förslag bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en redovisning av deras ställningstagande till utredningsförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

1.3 Förslag av försäkringsdomstolskommittén

I anslutning till organisationsfrågorna rörande försäkringskassorna tar jag upp frågan om att avskaffa den nuvarande möjligheten för den som inte är

[1] Doris Håvik, riksdagsledamot (ordförande), Arne Andersson, f. d. riksdagsledamot, Gustav Jönsson, överdirektör och Anna-Greta Skantz, f. d. riksdagsledamot.

lagfaren att bli yrkesdomare i försäkringsrätt. I detta hänseende har förslag lagts fram av försäkringsdomstolskommittén[2] i dess slutrapport (Ds S 1982: 10) Försäkringsdomstolarna.

2 Allmän motivering

2.1 Utgångspunkter

Utredningens förslag innebär en omorganisation av de förtroendevaldas medverkan i försäkringskassorna. Utredningen har också gått igenom och kommit med förslag beträffande vilka ärendetyper som lämpar sig för avgörande av förtroendevalda.

Det stora flertalet remissinstanser är i huvudsak positiva till utredningens förslag och allmänna motivering och anser det värdefullt att förtroendemän medverkar i försäkringskassornas hantering av socialförsäkringsärenden. Jag kan även för egen del i allt väsentligt ansluta mig till utredningens synsätt och finner utredningens förslag väl ägnat att läggas till grund för förslag till riksdagen om en reformerad utformning av förtroendemannamedverkan i försäkringskassorna.

Ett motiv för förtroendevaldas medverkan i ledningen och i besluten inom försäkringskassorna är att man kan utnyttja de förtroendevaldas praktiska erfarenheter och kunskaper från olika områden som komplement till tjänstemännens kunskaper om försäkringens regler m. m. De förtroendevaldas kännedom om specifika lokala eller regionala förhållanden bör också tas tillvara vid bedömningen av enskilda ärenden. Ett ytterligare motiv för förtroendevaldas medverkan i besluten är att öka allmänhetens insyn i verksamheten och beslutsprocessen.

Genom de förtroendevalda skapas en god förankring i olika medborgargrupper, i föreningsliv och i kommunal förvaltning. De har vanligen även andra förtroendeuppdrag inom olika samhällssektorer. De kan därför medverka till att sprida ökad kunskap om olika förhållanden eller problem och på så sätt bidra till en ökad samsyn vid bedömningen av sociala frågor.

Ju mer omfattande socialförsäkringen blir desto svårare har allmänheten att överblicka systemet. De förtroendevalda kan aktivt bidra till att sprida information om socialförsäkringens regler så att onödiga missförstånd undviks. De förtroendevalda kan också fånga upp och kanalisera synpunkter från allmänheten på försäkringen och försäkringskassornas service.

I prop. 1982/83: 127 behandlades riksförsäkringsverkets (RFV) och försäkringskassornas roller inom socialförsäkringsadministrationen. I huvudsak togs då upp frågor som gäller RFV:s roll och uppgifter som central förvaltnings- och tillsynsmyndighet samt arbetsfördelningen mellan RFV och försäkringskassorna.

Det kan vara lämpligt att här inledningsvis gå något närmare in på ansvarsfördelningen inom försäkringskassan. Det gäller då fördelningen

[2] Leif Ekberg, president (ordförande), Albert Bengtsson, försäkringsrättsråd, Lars Grönwall, försäkringsrättsråd, Marianne Sjönell, överdirektör och Börje Wilhelmsson, försäkringsrättsråd.

mellan kassans styrelse och dess förtroendemannaorgan i övrigt samt mellan förtroendemannaorganen och kassans tjänstemän.

I en försäkringskassa finns det en styrelse, en eller flera pensionsdelegationer samt försäkringsnämnder. I den mån inte annat föreskrivs skall styrelsen besluta i kassans angelägenheter.

I praktiken behandlar styrelsen huvudsakligen administrativa ärenden som gäller budgetfrågor, organisatoriska frågor samt personal- och lokalfrågor. Vidare beslutar styrelsen om remissyttranden m. m. Däremot behandlas sällan enskilda försäkringsärenden i styrelsen.

De förtroendevalda i försäkringskassans styrelse har ansvar både för tillämpningen av socialförsäkringslagstiftningen och för de administrativa ledningsfunktionerna. Detta innebär bl. a. befogenheter att besluta om t. ex. prioriteringar och policy inom verksamhetsområdet. I de nuvarande pensionsdelegationerna och försäkringsnämnderna deltar de förtroendevalda i beslut om försäkringsförmånerna i enskilda fall.

Det är försäkringskassans styrelse som har det övergripande ansvaret för att verksamheten inom försäkringskasseområdet genomförs i enlighet med lagar och andra bestämmelser. Från styrelsens generella ansvar undantas beslutsfattandet i enskilda ärenden i pensionsdelegationer eller försäkringsnämnder. Även om styrelsen kan fatta beslut i enskilda försäkringsärenden i övriga fall är det normalt vare sig praktiskt genomförbart eller önskvärt att styrelsen gör det. Ansvaret för dessa ärenden ligger därför i praktiken hos tjänstemännen. Styrelsens inflytande kommer i stället till uttryck i dess ansvar för att tjänstemän och förtroendemannaorgan har de kunskaper och resurser som krävs för en riktig ärendehandläggning.

Jag anser att denna ansvarsfördelning i princip bör gälla även framdeles mellan å ena sidan försäkringskassans styrelse och å andra sidan tjänstemän och de nya förtroendemannaorgan som jag föreslår i det följande. Styrelsens övergripande ansvar för verksamheten inom kassans område förstärks också till följd av att riksförsäkringsverkets anvisningar i administrativa frågor i ökad omfattning ges formen av riktlinjer och ramar så som redovisades i prop. 1982/83: 127.

Även om en stor del av försäkringskassans styrelseärenden är av administrativ och ekonomisk art går det inte att bortse från att det yttersta syftet med styrelsebesluten är att möjliggöra en god, rättvis och likformig försäkringstillämpning. Styrelsens prioriteringar beträffande t. ex. personal- och utbildningsinsatser skall ju syfta till att få effekter på försäkringstillämpningen.

Med hänsyn till styrelsens ansvar för försäkringskassans verksamhet anser jag att övergripande diskussioner exempelvis om rehabiliteringsverksamheten i första hand bör vara en uppgift för styrelsen. Hur dessa diskussioner bör läggas upp och vilket underlag för dessa som anses lämpligt kan givetvis variera mellan olika försäkringskassor. Jag anser att varje försäkringskassas styrelse själv bäst kan avgöra i vilka former denna och andra diskussioner bör föras.

De nya förtroendemannaorgan som jag föreslår i det följande skall besluta i enskilda försäkringsärenden. På samma sätt som f. n. sker i pensions-

delegationerna bör de förtroendevalda i de nya organen som underlag för sina beslut ha tillgång till en föredragningspromemoria och de ytterligare handlingar som kan krävas i det enskilda ärendet.

Jag vill påpeka att ansvaret för ett beslut i ett socialförsäkringsärende i princip är detsamma oberoende av om beslutet fattats av en grupp förtroendevalda eller av en tjänsteman. I båda fallen svarar beslutsfattarna såväl för att beslutet överensstämmer med gällande författningar och praxis som för att det inom ramen för lagen är rimligt och lämpligt med hänsyn till de särskilda förhållandena i ärendet.

Jag anser att ansvaret för att försäkringen i stort tillämpas riktigt ligger på styrelsen. Försäkringskassestyrelsen saknar visserligen direkt inflytande över de beslut som övriga förtroendemannaorgan fattar, men styrelsen har ett ansvar för att försäkringskassans tjänstemän tillhandahåller de förtroendevalda ett godtagbart beslutsunderlag. Styrelsen skall också se till att ledamöterna får behövlig utbildning och information.

Det förhållandet att det närmast är en uppgift för försäkringskassans styrelse att föra de övergripande diskussionerna även i försäkringsfrågor innebär inte att jag anser att ledamöterna i de nya förtroendemannaorganen skall avstå från att föra principdiskussioner i frågor som direkt rör de ärenden eller ärendegrupper de har att besluta i. Det är istället naturligt att så sker. Sådana diskussioner kan bl. a. grundas på information som getts om vad bestämmelser och utslag av försäkringsdomstolarna innebär tillämpade på de förhållanden (enskilda fall) som är aktuella. Försäkringskassans ledning/styrelse bör hålla sig underrättad om viktigare principfrågor som kommer upp i detta sammanhang för att kunna beakta det i sina styrande och samordnande insatser.

För att stärka sambandet mellan styrelsen och de förtroendemannaorgan som beslutar i enskilda försäkringsärenden är det också av värde att i varje fall några av styrelseledamöterna även är ledamöter i de socialförsäkringsnämnder som jag föreslår i det följande. En sådan kombination är önskvärd för att ge styrelseledamöterna direkt erfarenhet av försäkringsärenden.

2.2 Socialförsäkringsnämnden

Mitt förslag: Nuvarande pensionsdelegationer och försäkringsnämnder ersätts med enhetliga förtroendemannaorgan – kallade socialförsäkringsnämnder – som genom sin beslutanderätt skall ges ett vidgat inflytande på tillämpningen i socialförsäkringsärenden. Som huvudregel avses gälla att varje socialförsäkringsnämnd ansvarar för en viss del av en försäkringskassas geografiska område. Det bör dock finnas utrymme för avsteg från denna huvudregel.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag. Utredningen anser att avsteg från huvudregeln om uppdelning efter geografiska grunder endast skall kunna ske i undantagsfall.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks med få undantag. Försäkringskasseförbundet anser att den föreslagna organisatoriska lösningen utgör

grunden för en förnyelse och vidareutveckling av förtroendemannainflytandet i ett förslag, som annars innebär att antalet förtroendevalda i försäkringskassorna minskar jämfört med dagens förhållande. Försäkringsöverdomstolen framhåller att den nuvarande uppdelningen på pensionsdelegation och försäkringsnämnd har närmast historiska motiv som numera torde vara överspelade. En koncentrerad insats av förtroendevalda i ett enda organ med en geografisk förankring inom försäkringskassans verksamhetsområde är att föredra enligt domstolen.

Skälen för mitt förslag: F. n. finns två olika slags förtroendemannaorgan, pensionsdelegationer och försäkringsnämnder, som beslutar i enskilda försäkringsärenden i försäkringskassorna.

Pensionsdelegationerna beslutar i enskilda ärenden som gäller rätten till förtidspension och sjukbidrag enligt AFL – utom vad avser förtidspension till äldre försäkrade på enbart arbetsmarknadsmässiga grunder – samt till handikappersättning och vårdbidrag enligt AFL. Detsamma gäller ärenden om egenlivränta och om arbetssjukdom enligt lagen (1976: 380) om arbetsskadeförsäkring (LAF) och lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd (LSP). Vissa frågor om delpension enligt lagen (1979: 84) om delpensionsförsäkring skall också prövas av pensionsdelegation.

Ärenden om inkomstprövade förmåner enligt lagen (1962: 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension samt änkepension med anledning av dödsfall som har inträffat före den 1 juli 1960 enligt lagen (1962: 382) angående införande av lagen om allmän försäkring skall prövas av försäkringsnämnd. Dessutom skall nämnden ge råd och upplysningar angående lokala angelägenheter till kassans styrelse, pensionsdelegation och lokalkontor.

Jag anser att ett ökat förtroendemannainflytande bör innebära att de förtroendevalda skall ha kunskap om, insyn i och ett effektivt inflytande på regeltillämpningen inom de centrala delarna av socialförsäkringsområdet. En förutsättning för att de förtroendevalda skall kunna få tillfredsställande överblick över socialförsäkringen är enligt min mening att de ärenden som de skall besluta i inte fördelas på olika typer av förtroendemannaorgan som vart och ett beslutar inom sitt ämnesområde. Jag förordar därför att nuvarande pensionsdelegationer och försäkringsnämnder ersätts med enhetliga socialförsäkringsnämnder. Dessa socialförsäkringsnämnder bör i princip besluta i alla sådana typer av ärenden som är lämpade att avgöras av förtroendevalda.

Varje försäkringskassa bör ha så många socialförsäkringsnämnder som behövs med hänsyn till kassans storlek och ärendemängd. Varje nämnd bör ansvara för en viss del av en försäkringskassas geografiska område. Nämndernas geografiska områden bör normalt följa lokalkontorsgränserna och omfatta ett eller flera lokalkontorsområden.

Varje socialförsäkringsnämnd bör besluta i alla typer av förtroendemannaärenden som hör till nämndens område. Som utredningen och flera remissinstanser framhållit kan det dock i vissa fall finnas skäl att frångå denna princip. Vissa försäkringskassor har för närvarande sina pensionsdelegationer specialiserade så att vissa ärendeslag beslutas i en särskild delegation. Det kan finnas skäl att ha vissa specialiserade nämnder för att

exempelvis klara av stora ärendebalanser. Specialisering av nämnder bör dock ske restriktivt. Slutligt ställningstagande till de specialiserade nämnderna bör tas när erfarenhet vunnits av den nya förtroendemannaorganisationen. Jag återkommer (avsnitt 2.8) till hur nämndernas geografiska områden och eventuella specialisering på vissa ärendetyper skall fastställas.

2.3 Socialförsäkringsnämndens sammansättning

Mitt förslag: Socialförsäkringsnämnden skall ha sju ledamöter. Ordföranden utses av regeringen. Tre ledamöter väljs av landstinget – eller i förekommande fall kommunfullmäktige – och tre ledamöter utses av riksförsäkringsverket efter förslag av arbetsmarknadens partsorganisationer. Nämnden utser inom sig vice ordförande. För alla ledamöter utom ordföranden utses suppleanter.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Utredningsförslaget har föranlett en del olika synpunkter. Försäkringsöverdomstolen och två försäkringsrätter anser att fem ledamöter är tillräckligt, medan övriga remissinstanser inte har haft något att erinra mot det föreslagna antalet ledamöter. Riksförsäkringverket, LO och TCO tillstyrker förslaget om hur ledamöterna skall utses. Flera remissinstanser vill att landstinget skall utse sex av de sju ledamöterna. Ett par remissinstanser anser att det finns skäl att överväga primärkommunal representation i socialförsäkringsnämnderna.

Skälen till mitt förslag: De nuvarande förtroendemannaorganen, pensionsdelegationen och försäkringsnämnden, har olika sammansättning.

Pensionsdelegationen består av åtta ledamöter. Ordförande och vice ordförande förordnas av regeringen. Av övriga ledamöter förordnar riksförsäkringsverket två läkare och två ledamöter som skall ha särskild erfarenhet av arbetsförhållanden. Två ledamöter väljs av landstinget eller, om försäkringskassans verksamhetsområde utgörs av kommun, av kommunfullmäktige. I delpensionsärenden ersätts de båda läkarna av två av arbetsmarknadsstyrelsen utsedda ledamöter.

Försäkringsnämnden består av minst fem och högst sju av resp. kommun utsedda ledamöter. Om nämndens verksamhetsområde består av flera kommuner bestämmer riksförsäkringsverket antalet ledamöter och hur många som skall utses av varje kommun. För ledamöterna väljs lika många suppleanter. Nämnden utser inom sig ordförande och vice ordförande.

I likhet med utredningen anser jag att socialförsäkringsnämnderna bör bestå av förtroendevalda med erfarenheter och kunskaper från olika områden. Ingen yrkesgrupp skall ges företräde enbart på grund av sina yrkeskunskaper. Nämnden bör därför inte ha läkare som ledamöter enbart i deras egenskap av läkare.

Jag anser i likhet med utredningen att socialförsäkringsnämnden bör ha en så bred och allsidig representation från det egna försäkringskasseområdet som möjligt. Ledamöterna bör ha god förankring i olika medborgargrupper och ha kunskaper om lokala och regionala förhållanden. De perso-

ner som i första hand bör komma ifråga är de som är bosatta inom nämndens område. De av landstinget valda ledamöterna får anses företräda de flesta grupperna i samhället. Jag utgår också ifrån att de kommer att tillföra försäkringskassorna värdefulla kunskaper från landstingskommunens verksamhetsområde, främst hälso- och sjukvården. Med hänsyn till de många sambanden mellan försäkringskassornas och primärkommunernas verksamhetsområden anser jag att det är av värde om någon av de landstingsvalda ledamöterna i resp. nämnd har kommunal erfarenhet. På så sätt kan i viss utsträckning önskemål om primärkommunal anknytning tillgodoses även om det inte finns utrymme för representanter för varje kommun i nämnderna.

Jämfört med vad som f. n. gäller i pensionsdelegationen innebär mitt förslag en utökning av antalet ledamöter med erfarenhet från arbetsmarknadsområdet. Jag ansluter mig till utredningens förslag att riksförsäkringsverket skall utse tre ledamöter efter förslag av partsorganisationer på arbetsmarknaden. Därvid bör två föreslås från arbetstagarsidan och en föreslås från den icke offentliga arbetsgivar- och egenföretagarsidan. Jag utgår då från att den offentliga sektorn blir väl representerad genom de landstingsvalda ledamöterna. Vid val av ledamöter med arbetsmarknadserfarenhet bör hänsyn tas till regionala förhållanden så att strukturen på arbetsmarknaden inom nämndens geografiska område avspeglas genom dessa ledamöter. Därigenom tillgodoses behovet av kunskap om arbetsmarknadsmässiga förhållanden. Det är därför enligt min mening inte behövligt att i socialförsäkringsnämnden ha särskilda ledamöter utsedda av arbetsmarknadsstyrelsen.

Arbetsmarknadens parter kan genom sina regionala organ ta fram förslag på ledamöter med kunskap om arbetsmarknadens strukturella särdrag inom varje nämndområde. Det kan också vara lämpligt att det närmare förfarandet vid framtagningen av förslagen till ledamöter och suppleanter i socialförsäkringsnämnderna diskuteras i riksförsäkringsverkets socialförsäkringsdelegation. I denna ingår representanter för arbetsmarknadens centrala partsorganisationer.

Utredningen har framhållit att de förtroendevalda som utses genom landsting eller nomineras av arbetsmarknadens parter i sina uppdrag i socialförsäkringsnämnden inte skall agera som representanter för det ena eller andra intresset. De skall utifrån sina erfarenheter och kunskaper objektivt bedöma de föreliggande ärendena och i sina beslut följa gällande författningar och praxis. Jag ansluter mig självfallet till denna uppfattning.

2.4 Kravet på svenskt medborgarskap för ledamöter i försäkringskassornas styrelser och socialförsäkringsnämnder

Mitt förslag: Utlänning som har kommunal rösträtt skall kunna utses till ledamot eller suppleant i en försäkringskassas styrelse och i socialförsäkringsnämnd.

Utredningens förslag: Utredningen anser att denna fråga bör prövas i ett större sammanhang mot bakgrund av andra utredningar som har gjorts på senare tid.

Remissinstanserna: De instanser som yttrat sig i frågan anser att svenskt medborgarskap inte bör vara krav för valbarhet till försäkringskassornas styrelser och socialförsäkringsnämnder.

Skälen för mitt förslag: F. n. gäller krav på svenskt medborgarskap för ledamöter och suppleanter i försäkringskassornas styrelser, pensionsdelegationer och försäkringsnämnder (18 kap. 9 §, 21 § andra stycket och 24 § tredje stycket AFL). Två utredningar, kommunaldemokratiska kommittén (Ds C 1983:4) och diskrimineringsutredningen (Ds A 1984:6), har på senare tid tagit upp frågan om medborgarskapskravet bör finnas kvar i samma omfattning som idag. På grundval av prop. 1985/86: 7 om utlänningars rättsliga ställning har riksdagen nyligen beslutat att kravet på svenskt medborgarskap skall avskaffas på flera områden, där kravet på anknytning till Sverige kan tillgodoses på annat sätt (LU 12, rskr. 33). I den nämnda propositionen föreslogs dock inte några ändringar i fråga om medborgarskapskravet för ledamöter i socialförsäkringens organ i avvaktan på remissbehandlingen av betänkandet Ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna.

För egen del anser jag att tiden nu är mogen för att slopa kravet på svenskt medborgarskap för ledamöter och suppleanter i försäkringskassornas förtroendemannaorgan. Dessa organs uppgifter och befogenheter kan inte anses vara av sådan karaktär att man måste kräva svenskt medborgarskap hos ledamöterna eller ersättarna. Det får i stället ankomma på dem som utser personer att inneha dessa uppdrag att bevaka att personerna ifråga har tillräckliga insikter i svensk rätt och svensk förvaltning. Sådana insikter kräver normalt att de som utses sedan lång tid har vistats i Sverige. Jag föreslår därför att kravet på svenskt medborgarskap för ledamöter och suppleanter i försäkringskassornas förtroendemannaorgan ersätts av ett krav på att den som skall utses måste ha kommunal rösträtt här i landet. Detta innebär att den som är utlänning för att kunna bli vald måste ha bott här i minst tre år. Han skall också vara myndig.

2.5 Förtroendemannamedverkan vid ärendenas avgörande

Mitt förslag: Socialförsäkringsnämnden skall avgöra frågor om

- förtidspension eller sjukbidrag, dock inte förtidspension till äldre försäkrade på enbart arbetsmarknadsmässiga grunder
- handikappersättning
- vårdbidrag
- delpension till egenföretagare och i övrigt vidlyftiga eller svåra fall
- arbetssjukdom eller egenlivränta enligt arbetsskadeförsäkringen
- sjukdom eller egenlivränta enligt det statliga personskadeskyddet
- eftergift av återkrav mot underhållsskyldig för utgivet bidragsförskott
- inkomstprövade folkpensionsförmåner i vissa fall

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag. Utredningen föreslår dock att beslut om förtidspension och sjukbidrag till försäkrade över 60 år skall fattas av tjänstemän. Å andra sidan anser utredningen att socialförsäkringsnämnden skall avgöra fler ärenden om inkomstprövade förmåner till folkpension än vad jag förordar.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till utredningens förslag. Utöver vad utredningen föreslagit har flera remissinstanser förslag på några ytterligare ärendetyper som bör avgöras av socialförsäkringsnämnden.

Bland de ärendetyper som då nämns är beslut om förtidspension eller sjukbidrag till försäkrad över 60 år, sjukpenning under rehabilitering, indragning eller nedsättning av en förmån, återbetalningsskyldighet samt beslut om sjukpenning i samband med pensionsprövning. Vidare nämns t. ex. vissa frågor om inkomstprövade folkpensionsförmåner och bidragsförskott.

Skälen för mitt förslag: Med hänsyn till det mycket stora antalet ärenden som behandlas hos försäkringskassorna bör de förtroendevaldas medverkan i socialförsäkringsärenden koncentreras till sådana typer av ärenden där utgången har stor betydelse för den försäkrade från trygghets- och försörjningssynpunkt och där avgörandet också inrymmer betydande inslag av skälighetsbedömning. I anslutning till uttrycket betydande inslag av skälighetsbedömning – vilket använts av utredningen och lämnats utan direkta erinringar av remissinstanserna – vill jag framhålla följande.

Socialförsäkringsområdet har en omfattande rättslig reglering, som i många hänseenden är förhållandevis detaljerad. Självfallet måste avgörandena i socialförsäkringsärendena, oavsett om beslutskompetensen ligger hos en tjänsteman eller hos ett förtroendemannaorgan, grundas på tillämpning av gällande författningar. Också den praxis som utbildas på området, främst genom domar i försäkringsöverdomstolen, skall vara vägledande för tillämpningen hos försäkringskassorna. Inom de gränser som dras upp genom författningsbestämmelser i form av lagar, förordningar eller myndighetskungörelser samt genom fastlagd praxis finns emellertid i åtskilliga typer av socialförsäkringsärenden ett utrymme för vad som kan kallas skälighetsbedömningar.

Det är här fråga om ärenden där det slutliga ställningstagandet regelmässigt bygger på en sammanvägning och bedömning av en rad medicinska, arbetsmarknadsmässiga, sociala och ekonomiska omständigheter, som är hänförliga främst till den försäkrade som det enskilda ärendet gäller. Särskilt när ett större sådant bedömningsutrymme finns är det angeläget att skapa så goda garantier som möjligt för att avgörandena framstår som allmänt sett skäliga och rimliga. För detta slag av rättsprövning, där i regel de sammanfattande avvägningarna blir utslagsgivande, är enligt min mening socialförsäkringsnämnden ett lämpligt forum.

För att inte belastningen på nämndorganisationen skall bli alltför stor måste nämndmedverkan begränsas till de ärendeslag som från trygghets- och försörjningssynpunkt är mest betydelsefulla.

Beslut om *förtidspension och sjukbidrag* har stor betydelse för den försäkrades framtid och försörjning och besluten inrymmer ofta ett stort

mått av skälighetsbedömning. Utredningen anser därför att förtroendevalda även i fortsättningen i princip bör fatta beslut i denna typ av ärenden. De utgör en stor andel av de ärenden utredningen föreslår för beslut av förtroendemän. För att något begränsa antalet ärenden föreslår dock utredningen att beslut i ärenden om förtidspension där den försäkrade fyllt 60 år i fortsättningen skall fattas av tjänstemän.

Flera remissinstanser har ifrågasatt den av utredningen föreslagna begränsningen. Därvid har framhållits att dessa ärenden ofta innehåller betydande inslag av skälighetsbedömning. Bl. a. försäkringsdomstolarna pekar på att det inte så sällan är tveksamt hur de skall bedömas.

Jag anser liksom utredningen att ärenden om rätt till förtidspension och sjukbidrag är väl ägnade att avgöras av socialförsäkringsnämnd. Detta gäller enligt min åsikt också de flesta frågor om rätt till förtidspension eller sjukbidrag till försäkrade över 60 år. I överensstämmelse med vad som f. n. gäller beträffande pensionsdelegation bör emellertid från nämndprövning kunna undantas ärenden om rätt till förtidspension på enbart arbetsmarknadsmässiga skäl.

Utredningen föreslår att förtroendevalda även i fortsättningen skall fatta beslut i ärenden om *handikappersättning* och *vårdbidrag*. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot förslaget. Jag delar utredningens uppfattning.

Utredningen anser att alla *delpensionsärenden* som bedöms vara vidlyftiga eller av svår beskaffenhet skall avgöras av förtroendevalda. Ärenden om delpension till egenföretagare anses vara av sådan beskaffenhet att de alltid bör prövas av förtroendevalda. Jag ansluter mig till utredningens bedömning av vilka delpensionsärenden som skall avgöras av socialförsäkringsnämnd. Jag återkommer i specialmotiveringen med exempel på ärenden som inte skall behöva handläggas i nämnd.

Alla *arbetsskadeärenden* som rör egenlivränta och arbetssjukdom avgörs i pensionsdelegation. Syftet är att garantera en kvalificerad handläggning i försäkringskassorna av dessa ärenden. Vad nu sagts gäller också för motsvarande ärenden enligt *det statliga personskadeskyddet*. Utredningen anser att dessa ärendetyper väl uppfyller de kriterier för beslut av förtroendevalda som utredningen ställt upp. Jag delar denna uppfattning som inte har ifrågasatts av remissinstanserna.

Utredningen har diskuterat förtroendemannamedverkan i vissa beslut enligt lagen (1964: 143) om *bidragsförskott*. Utredningen har därvid funnit att beslut huruvida en underhållsskyldig skall beviljas *eftergift* av återkrav (skuld till försäkringskassan) för utgivna bidragsförskott har så betydande inslag av skälighetsbedömningar att förtroendevalda bör träffa avgörandet. Remissinstanserna har inte haft något att invända mot förslaget och jag ansluter mig till utredningens bedömning.

Enligt gällande lagregler skall frågor om *inkomstprövade folkpensionsförmåner* (hustrutillägg, kommunalt bostadstillägg och inkomstprövad änkepension) prövas av försäkringsnämnd, men beslutanderätten i vissa ärenden får enligt särskilda bestämmelser utövas av nämndens ordförande. I en kungörelse som utfärdats av riksförsäkringsverket (RFFS 1977: 6, omtryckt 1977: 35) anges i vilka ärenden ordföranden får besluta ensam och vilka ärenden som undantas från ordförandens prövning.

Ärenden som enligt kungörelsen undantagits från ordförandens beslutanderätt innefattar följande frågor enligt lagen (1962: 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

1 rätt till hustrutillägg på grund av särskilda skäl
2 rätt till inkomstprövad förmån när försäkrad åberopat oriktig uppgift eller underlåtit att anmäla ändring av förhållande som kunnat påverka rätten till och storleken av förmånen
3 beräkning av avhänt kapital
4 likställande av gift pensionsberättigad med ogift sådan och det omvända förhållandet
5 rätt till inkomstprövad förmån vid bosättning utomlands
6 rätt att överskrida det i kommunens grunder angivna maximala bostadstillägget
7 fördelning av bostadskostnad mellan försäkrad och annan person, med vilken den försäkrade sammanbor, på annat sätt än genom lika fördelning mellan de sammanboende
8 beräkning av årsinkomst för förfluten tid, då försäkringskassan beslutat om återkrav
9 beräkning av årsinkomst för försäkrad som har del i oskiftat dödsbo när behållningen överstiger fyra gånger det vid tiden för dödsfallet gällande basbeloppet och det finns dödsbodelägare utöver efterlevande make
10 beräkning av årsinkomst avseende jordbruk som brukas av ägaren, rörelse eller flerfamiljsfastighet.

Utredningen föreslår en regel som ger regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, riksförsäkringsverket möjlighet att bestämma i vilken utsträckning ärenden om inkomstprövade förmåner skall avgöras av socialförsäkringsnämnden. Utredningen slår fast att de ärenden i vilka f. n. försäkringsnämndens ordförande ensam får fatta beslut inte uppfyller utredningens kriterier på typ av ärenden som förtroendevalda bör avgöra. I övervägande antalet ärenden är det fråga om rena beräkningar, där beräkningssättet är uttömmande reglerat. Utredningen föreslår därför att tjänstemän i fortsättningen skall fatta beslut i dessa ärenden. Jag instämmer i denna bedömning.

Även när det gäller de ärenden som f. n. undantagits från ordförandens beslutsrätt anser utredningen att flera ärendegrupper inte inrymmer ett sådant mått av skälighetsbedömning, att det motiverar förtroendemannamedverkan. Dessa ärenden kan närmast jämföras med sådana som försäkringsnämndens ordförande f. n. beslutar i. Ofta finns utfyllande tillämpningsföreskrifter och en stabil praxis.

För egen del anser jag att det finns skäl till vissa avvikelser från utredningens förslag när det gäller förtroendemannamedverkan i ärenden om kommunalt bostadstillägg. Eftersom flertalet kommuner använder sig av kommunförbundets normalgrunder för beräkning av kommunalt bostadstillägg och det finns en utförlig författningsreglering rörande beräkning av bostadskostnad och årsinkomst anser jag att ytterligare några ärendetyper utöver dem som utredningen angett kan jämföras med sådana som försäkringsnämndens ordförande f. n. beslutar i.

De ärenden som jag anser klart lämpade för handläggning i socialförsäkringsnämnd är de som nämnts under punkterna 1, 2 och 3. Det gäller rätt till hustrutillägg på grund av särskilda skäl, rätt till inkomstprövad förmån när försäkrad åberopat oriktig uppgift eller underlåtit att anmäla förhållande som kunnat påverka rätten till och storleken av förmånen samt ärenden om inkomstprövade förmåner som inrymmer frågor om avhänt kapital. I sådana ärenden finns utrymme för såväl ekonomiska bedömningar som skälighetsbedömningar. Socialförsäkringsnämnden bör därför träffa avgörandet i dessa ärenden.

Jag anser i likhet med utredningen att regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, riksförsäkringsverket skall bestämma i vilken omfattning ärenden om inkomstprövade folkpensionsförmåner skall avgöras av socialförsäkringsnämnden. Eftersom det totala antalet nämnder är avhängigt av hur många ärenden som skall avgöras i nämnd har jag här klargjort vilka av dessa frågor som jag anser bör prövas av socialförsäkringsnämnden.

Det kan i detta sammanhang nämnas att riksrevisionsverket i en revisionsrapport i maj 1985 (1984:433) redovisat en granskning av regeltillämpning och administration avseende kommunalt bostadstillägg till folkpension. I rapporten föreslår verket bl.a. att bestämmelserna om förverkande av kommunalt bostadstillägg och om beräkning av avhänt kapital skall ses över. Riksförsäkringsverket har i en rapport i augusti 1985 angående regelförenklingsarbetet anmält att en översyn pågår av reglerna för hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg. Om denna översyn leder till ändrade regler kan det också bli aktuellt att på nytt överväga beslutsförfarandet i dessa ärenden.

Utredningen föreslår en möjlighet för *tjänstemän att hänskjuta ett ärende till socialförsäkringsnämnden* för beslut. En regel härom skulle leda till att det kommer att finnas flera olika beslutsgångar för samma slags ärenden. I samma ärendetyp kan besluten omprövas ibland av tjänsteman och ibland av nämnd. Om en tjänsteman t.ex. väljer att hänskjuta ärendet till socialförsäkringsnämnden för prövning kan beslutet inte omprövas i försäkringskassan utan besvär måste anföras över ett sådant beslut hos försäkringsrätten. För att undvika alternativa behörighetsregler anser jag att det inte bör finnas någon generell regel om att tjänstemän skall kunna hänskjuta ett ärende till socialförsäkringsnämnden för beslut. Detta innebär att man får en klar skiljelinje mellan socialförsäkringsnämndens och kassatjänstemännens beslutskompetens.

2.6 Omprövning av förtroendemannabeslut

Mitt förslag: Socialförsäkringsnämnderna skall inte ompröva sina egna beslut. Den som är missnöjd med ett nämndbeslut får anföra besvär direkt till försäkringsrätten.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som berör frågan har flertalet tillstyrkt förslaget. Försäkringsöverdomstolen avstyrker dock.

Skälen för mitt förslag: Det nu gällande förfarandet innebär att förtroendevalda i pensionsdelegationer och försäkringsnämnder omprövar sitt eget beslut med stöd av 20 kap. 10 § AFL om den försäkrade begär det. Härutöver finns ett särskilt ändringsförfarande som innebär att pensionsdelegationer och försäkringsnämnder skall ändra sitt eget beslut med stöd av 20 kap. 10 a § AFL om beslutet blivit oriktigt på grund av att det fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller blivit oriktigt på grund av uppenbart felaktig rättstillämpning eller annan liknande orsak.

Den omständigheten att det är ett och samma organ som omprövar sina egna beslut med stöd av 20 kap. 10 § AFL har väckt kritik och bl. a. uppfattats som en onödig byråkratisk omgång som försenar besvärsprocessen.

Andelen beslut, som ändras vid omprövning i pensionsdelegationer och försäkringsnämnder, är lägre än för andra typer av omprövningsärenden. Förklaringen anses bl. a. ligga i att beslutsunderlaget i delegations- och nämndärenden redan i samband med avgörandet är omsorgsfullt berett och att besluten ofta innehåller utförliga motiveringar. I de ärenden där besluten ändras vid omprövning har det ofta kommit fram nya omständigheter sedan föregående prövning.

I specialmotiveringen till förslaget till lag om ändring i AFL 20 kap. 10 § i prop. 1981/82: 88 med förslag bl. a. om ett utökat omprövningsförfarande i försäkringskassorna framhöll dåvarande departementschefen att det var angeläget att försäkringskassan gjorde sin omprövning så skyndsamt som möjligt. Riksförsäkringsverket har också i en kungörelse (RFFS 1978: 22, omtryckt 1982: 4) föreskrivit att omprövningen skall vara slutförd inom sex veckor, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Justitiecombudsmannen (JO) har vid inspektion hos ett par försäkringskassor funnit att tidsfristen på sex veckor ofta överskrids i omprövningsärenden i pensionsdelegationerna. JO har ifrågasatt om denna tidsfrist bör behållas för omprövning av delegationsärenden när möjligheterna att iaktta fristen är starkt begränsade av mer eller mindre administrativa skäl. Det finns enligt JO:s mening skäl att gå längre än att utöka tidsfristen. Statistiken visar att ändringsfrekvensen i delegationsärendena är mycket låg. En vanlig reaktion är också att omprövningen inte tjänar något ändamål utan endast tar tid. JO ifrågasätter om inte delegationsärenden bör undantas från omprövning hos försäkringskassan och direkt överprövas av försäkringsrätt efter besvär av den försäkrade eller riksförsäkringsverket. JO har, för att uppmärksamma utredningen på sin inställning i omprövningsfrågan, översänt protokoll från inspektionsverksamheten till utredningen.

I likhet med utredningen och de flesta remissinstanserna anser jag att nuvarande system där förtroendevalda omprövar sina egna beslut har besvärande nackdelar. Jag anser att en generell skyldighet för förtroendemannaorganet att ompröva sina beslut alltför ofta leder till en onödig omgång och förlängning av handläggningstiden. Jag föreslår därför att socialförsäkringsnämnden inte skall ompröva egna beslut. Den som är missnöjd med de förtroendevaldas beslut får anföra besvär direkt till försäkringsrätt.

Jag anser dock att de förtroendevalda även i fortsättningen skall kunna ändra egna beslut med stöd av 20 kap. 10 a § AFL, dvs. av eget initiativ eller på yrkande ändra beslut som är behäftade med vissa kvalificerade felaktigheter. Det gäller här att ändra sådana beslut som blivit oriktiga på grund av uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller på grund av uppenbart felaktig rättstillämpning eller annan liknande orsak. En arbetsgrupp inom riksförsäkringsverket har undersökt effekterna av den fr. o. m. den 1 april 1982 ändrade besvärsordningen. Enligt arbetsgruppen torde sannolikt flertalet av de fall där grundbeslutet f. n. ändras av pensionsdelegationer och försäkringsnämnder efter begäran om omprövning vara ärenden där ändring kunnat ske enligt 20 kap. 10 a § AFL.

De omprövningsregler som infördes år 1982 ledde till att det inte längre blev obligatoriskt för försäkringskassan att avge yttrande till försäkringsrätten. Liksom utredningen anser jag att det inte heller framdeles generellt skall krävas att försäkringskassan avger särskilt yttrande till försäkringsrätten i besvärsärenden. Yttrande bör avges efter begäran av försäkringsrätten eller när kassan av annan anledning finner skäl till det. Jag anser vidare att det inte skall krävas att varje besvär över ett nämndbeslut skall föredras för nämnden för eventuell ändring enligt 20 kap. 10 a § AFL. Denna paragraf innebär enligt min mening bara en skyldighet att ändra ett beslut när det finns speciellt angivna och i regel lätt konstaterbara skäl till det, inte en skyldighet att pröva hela ärendet för att se om det finns skäl att ändra. Om nämnden själv skall ta ställning i samtliga fall när ett beslut överklagas åstadkommer man inte någon minskning av handläggningstiden eller arbetsinsatsen inom försäkringskassan. Det bör enligt min mening ankomma på ansvarig chefstjänsteman (f. n. avdelningschef vid kassans centralkontor) att bedöma om ett besvär över ett nämndbeslut bör föranleda en ny prövning i nämnden enligt 20 kap. 10 a § AFL. En handläggningsordning enligt mitt förslag innebär en viss minskning av arbetsbelastningen hos försäkringskassorna. För försäkringsrätterna innebär förslaget en viss ökning av målen från kassorna.

Jag återkommer i specialmotiveringen något till tillämpningen av 20 kap. 10 och 10 a §§ AFL.

Förvaltningslagen (1971: 290) innehåller grundläggande regler för handläggningen av ärenden hos förvaltningsmyndigheter. Denna lag innehåller emellertid inte några regler om omprövning av myndighets beslut. Regeringen har den 3 oktober 1985 beslutat om en lagrådsremiss med förslag till en ny förvaltningslag. Detta förslag innehåller bl. a. en grundregel om ett omprövningsförfarande på förvaltningsområdet. Den föreslagna lagen upptar i likhet med den gällande förvaltningslagen en föreskrift om att bestämmelse i annan lag eller förordning som avviker från förvaltningslagen skall gälla. Den nya lagen avses träda i kraft den 1 januari 1987.

Omprövningsförfarandet i försäkringskassorna regleras f. n. uteslutande genom de särskilda föreskrifterna i socialförsäkringslagstiftningen. Enligt min mening bör så vara fallet även sedan en ny förvaltningslag med en grundläggande omprövningsregel har trätt i kraft. Min bedömning bygger på att omprövnings- och ändringsförfarandet enligt 20 kap. 10 och 10 a §§ AFL är avpassat för just socialförsäkringsärenden och mer utförligt regle-

rat än det som föreslås i förvaltningslagen. Tillkomsten av en ny förvaltningslag får naturligtvis inte leda till oklarhet om vilka omprövningsregler som skall tillämpas av försäkringskassorna. Frågan om det behövs några särskilda bestämmelser som klargör att omprövningsförfarandet enligt den föreslagna nya förvaltningslagen inte skall gälla för socialförsäkringsområdet får tas upp i samband med den följdlagstiftning som det förslaget aktualiserar.

2.7 Förtroendemannamedverkan vid omprövningsbeslut

Mitt förslag: Socialförsäkringsnämnden skall på enskilds begäran omprövа tjänstemannabeslut som gäller

- rätt till ersättning i form av sjukpenning och havandeskapspenning
- fråga om indragning eller nedsättning av förmån
- fråga om skyldighet att återbetala ersättning som uppburits obehörigen eller med för högt belopp
- inkomstprövade folkpensionsförmåner i vissa fall

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att socialförsäkringsnämnden skall omprövа i princip alla typer av ärenden inom socialförsäkringsområdet där tjänsteman har att avgöra ärendet och en försäkrad begär omprövning av beslutet. Ärenden där värdet av den förmån som är föremål för prövning understiger 2 500 kr. skall dock undantas.

Remissinstanserna: De flesta av de remissinstanser som berört frågan instämmer i utredningens förslag. Försäkringskasseförbundet anser att den föreslagna ordningen för omprövning är av avgörande betydelse för att utredningens förslag skall ses som ett förslag om vidgat förtroendemannainflytande. Försäkringsöverdomstolen anser däremot att utredningen genom omprövningsförslaget tar avstånd från sina egna utgångspunkter beträffande förtroendemannamedverkan och att man genom den föreslagna ordningen i sak inför en ny besvärsinstans. Riksrevisionsverket anser att de förtroendevaldas omprövning bör begränsas till ärenden där det huvudsakligen är fråga om att göra en skälighetsbedömning. Om nämnden skall fatta beslut i ärenden som inte enbart gäller skälighetsbedömningar utan även rena regeltolkningar bör enligt riksrevisionsverket kravet på juridisk sakkunskap beaktas.

Skälen för mitt förslag: Nu gällande omprövningsförfarande har inneburit stora fördelar för såväl allmänheten som för försäkringskassorna och försäkringsrätterna. Dessa fördelar har emellertid som framgått av vad jag har anfört tidigare (avsnitt 2.6) framför allt gällt ärenden som har avgjorts genom beslut av tjänstemän hos försäkringskassorna. Det är angeläget att i samband med att förtroendemannaorganisationen hos kassorna reformeras ta till vara de möjligheter som omprövningsinstitutet ger till en snabb och handläggningsmässigt enkel prövning när försäkrade är missnöjda med beslut som fattas av tjänstemän. På så sätt undviks att ett stort antal ärenden förs besvärsvägen till försäkringsrätterna.

Utredningens förslag beträffande omprövningsförfarandet innebär att

inte enbart ärenden som innehåller skälighetsbedömningar utan även ärenden som kan avgöras genom rena regeltillämpningar och regeltolkningar av juridisk art skulle omprövas av socialförsäkringsnämnd. För att uppnå en begränsning av ärendeantalet i nämnderna föreslår utredningen en beloppsgräns.

För egen del är jag inte beredd att följa utredningens förslag när det gäller avgränsningen av de ärendetyper där besluten skall omprövas av förtroendevalda. Enligt min mening är det både viktigt och nödvändigt att låta förtroendemannaorganet koncentrera sig på att handha ärendeslag där de kriterier för förtroendemannabeslut som jag förut har angett är uppfyllda. Det finns ett antal ärendetyper som i och för sig är av den karaktären att besluten borde fattas av förtroendemannaorgan men som på grund av främst ärendemängden inte kan föreslås för avgörande i sådan ordning. Det gäller här i huvudsak de typer av ärenden som remissinstanserna har fört fram som lika väl lämpade för avgörande i socialförsäkringsnämnd som de ärendeslag som utredningen angett. Min ståndpunkt innebär således att i princip de omprövningsärenden som är av stor betydelse trygghets- och försörjningsmässigt och som även inrymmer ett betydande mått av skälighetsbedömning i den mening jag förut angett bör handläggas av socialförsäkringsnämnd.

En koncentration av förtroendemannamedverkan vid omprövningsförfarandet på sätt jag förordar har flera fördelar. Åtskilliga omprövningsärenden av bl. a. regeltolkningsnatur kan handläggas snabbare än om omprövning sker efter föredragning i socialförsäkringsnämnd. Den förlängning av handläggningstiderna som är förbunden med nämndprövning bör undvikas där inte nämndledamöternas särskilda erfarenheter och synpunkter kan väntas bli av egentlig betydelse för resultatet av ärendehandläggningen.

Genom en begränsning av de ärendetyper där besluten skall omprövas av förtroendemannaorgan undgår man att behöva sätta en beloppsgräns för att minska ärendeantalet. En sådan beloppsgräns kan kritiseras från skilda utgångspunkter. Den blir med nödvändighet schablonmässig. Vidare leder en sådan gräns många gånger till olika handläggningsordning beroende på de försäkrades ekonomiska villkor.

Mot den bakgrund som jag nu har angett övergår jag till att redovisa de ärendeslag där jag anser att omprövning av tjänstemannabeslut skall göras av socialförsäkringsnämnd. Jag vill också framhålla att det kan finnas anledning att överväga vissa ytterligare ärendegrupper för omprövning i nämnd när erfarenheter har vunnits av den ordning jag nu föreslår.

Beslut om *rätt till sjukpenning* vid sjukdom och i samband med rehabilitering (3 kap. 7 och 8 §§ AFL samt tjänstemannabeslut enligt 3 kap. 5 § och 6 kap. 5 § LAF) har ofta stor betydelse för den försäkrades försörjning. Sådana ärenden innehåller också ofta betydande inslag av skälighetsbedömning. Dessa ärenden är f. n. föremål för stor uppmärksamhet från olika håll. Inom såväl riksförsäkringsverket som försäkringskassorna har handlingsprogram upprättats i syfte att utveckla och effektivisera arbetet med de längre sjukfallen, rehabiliteringsärendena. Nyligen har också tillsatts en särskild utredning (S 1985: 02) med uppgift att utreda sjukförsäk-

ringens roll när det gäller förebyggande åtgärder och i samband med rehabilitering. Syftet är att åstadkomma en mera aktiv och rehabiliteringsinriktad försäkring. Mot denna bakgrund anser jag i likhet med utredningen att det inte är lämpligt att f. n. generellt införa förtroendemannamedverkan i sjukpenningrättsärenden. Dessa ärenden bör däremot i de fall då den försäkrade begär omprövning av försäkringskassans beslut bli föremål för omprövning i socialförsäkringsnämnd.

I ärenden om *havandeskapspenning* (3 kap. 9 § AFL) skall beslutsfattaren bedöma den försäkrades förmåga att utföra uppgifterna i sitt förvärvsarbete. I flertalet av dessa ärenden är försäkringskassan och den försäkrade överens i denna bedömning som kan ha betydande inslag av skälighetsprövning. I de fall den försäkrade är missnöjd med kassans beslut bör socialförsäkringsnämnden göra omprövningen. Här kan förtroendemännens kunskaper och erfarenheter från olika arbetsförhållanden tas till vara. Jag anser därför att socialförsäkringsnämnden skall göra omprövningen av beslut om rätt till havandeskapspenning.

Beslut om *indragning eller nedsättning av sjukpenning eller annan förmån* (3 kap. 17 § och 20 kap. 3 § AFL samt hänvisningar till dessa påföljdsbestämmelser) kan ha stor ekonomisk betydelse och inrymma betydande mått av skälighetsbedömning. Jag anser att dessa beslut bör prövas av förtroendevalda när den försäkrade begär omprövning av beslutet.

I såväl 20 kap. 4 § AFL som i andra lagar försäkringskassan har att tillämpa finns bestämmelser om *återbetalningsskyldighet* för obehörigen eller med för högt belopp uppburen ersättning. I dessa ärenden gäller det för beslutsfattaren att avgöra bl. a. huruvida någon skäligen borde ha insett att ersättning utgått oriktigt och vidare att pröva huruvida det föreligger anledning att helt eller delvis efterge återbetalningsskyldigheten. Ärenden av detta slag kan gälla betydande belopp. Det finns också ett stort antal ärenden som rör små belopp. Försäkringskassan befinner sig inte så sällan i den situationen att den kan verkställa ett beslut om återbetalning genom kvittning i samband med utbetalning av andra förmåner. Beslut om återbetalningsskyldighet kan därför sägas vara av maktpåliggande natur. Socialförsäkringsnämnden bör enligt min mening göra omprövningen av denna typ av ärenden.

När det gäller *inkomstprövade folkpensionsförmåner* har jag tidigare (avsnitt 2.5) angett vilka ärenden som jag anser bör avgöras av socialförsäkringsnämnd. Jag redogör här för min inställning till vilka beslut om inkomstprövade förmåner som bör omprövas av socialförsäkringsnämnd.

Av de ärenden om inkomstprövade förmåner som f. n. avgörs av försäkringsnämnden i dess helhet har samtliga ärenden i riksförsäkringsverkets kungörelse RFFS 1977: 6 nämnts av utredningen eller remissinstanserna såsom lämpliga för förtroendemannabeslut även framdeles. I dessa ärenden är det oftast fråga om rena beräkningar och beräkningssättet är uttömmande reglerat. I vissa fall kan det dock röra sig om mer svårbedömda ärenden med känsliga utrednings- och bevisfrågor. Med anledning härav anser jag att det kan vara lämpligt att bland de tjänstemannaärenden som bör omprövas av socialförsäkringsnämnden ta med sådana ärenden om inkomstprövade förmåner som f. n. skall prövas av försäkringsnämnd i

dess helhet. Jag anser att detta är ett lämpligt urval av ärenden om inkomstprövade förmåner som innehåller betydande inslag av skälighetsbedömning. Socialförsäkringsnämnden bör alltså göra omprövningen av de ärenden om inkomstprövade förmåner som redovisas i punkterna 4-10 i riksförsäkringsverkets kungörelse om vilka ärenden som skall avgöras av försäkringsnämnden i dess helhet (avsnitt 2.5).

Utan hinder av det föreslagna omprövningsförfarandet skall tjänstemän även i fortsättningen kunna ändra egna beslut som innehåller kvalificerade felaktigheter med stöd av 20 kap. 10 a § AFL, dvs. ändra sådana beslut som innehåller uppenbart förbiseendefel eller beslut som har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller blivit oriktiga på grund av uppenbart felaktig rättstillämpning eller annan liknande orsak.

Socialförsäkringsnämnds omprövning av tjänstemannabeslut bör göras i den nämnd som är knuten till det geografiska område där den försäkrade bor.

2.8 Administrativa frågor

Mitt förslag: Regeringen skall fastställa det totala antalet socialförsäkringsnämnder i landet. Riksförsäkringsverket får – efter förslag av varje försäkringskassa – bestämma antalet nämnder för varje försäkringskassa och hur nämnderna skall fördelas inom kassan.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag bortsett från att utredningen föreslår att regeringen skall fastställa de olika socialförsäkringsnämndernas geografiska områden och eventuell specialisering på vissa ärendetyper.

Remissinstanserna: Såväl riksförsäkringsverket som Försäkringskasseförbundet anser att det bör ankomma på verket att för varje försäkringskassa fastställa antalet socialförsäkringsnämnder, de olika nämndernas geografiska områden och eventuell specialisering på vissa ärendetyper.

Skälen för mitt förslag: I likhet med utredningen anser jag att det bör ankomma på regeringen att besluta hur många socialförsäkringsnämnder som skall inrättas totalt.

När det gäller vem som skall bestämma antalet socialförsäkringsnämnder i varje försäkringskassa och hur nämnderna skall fördelas och ev. specialiseras inom kassan finner jag de nämnda remissinstansernas förslag vara lämpligt att följa.

I likhet med bl. a. Försäkringskasseförbundet anser jag att det med hänsyn till riksförsäkringsverkets roll som central förvaltnings- och tillsynsmyndighet inom socialförsäkringsadministrationen bör ankomma på verkets styrelse att med utgångspunkt från förslag från varje försäkringskassas styrelse fastställa antalet socialförsäkringsnämnder för resp. försäkringskassa samt de olika nämndernas geografiska områden och ev. specialisering på vissa ärendetyper. Genom ett sådant förfarande kommer nämndorganisationen att kunna anpassas efter varje försäkringskassas speciella förhållanden. Samtidigt blir det möjligt för riksförsäkringsverket

att se till att de specialiseringar av nämnderna som anses nödvändiga sker på likartat sätt i de olika försäkringskassorna.

Utredningen anser att de nya socialförsäkringsnämnderna kan införas och fungera utan någon större förändring av den nuvarande försäkringskasseorganisationen. Det finns redan nu olika lösningar i försäkringskassorna för tjänstemannaorganisationens anknytning till förtroendemannaorganisationen. Flertalet av de ärenden som utredningen föreslår skall beslutas av nämnd är sådana som f. n. handläggs på försäkringskassornas centralkontor. Nämndernas geografiska placering kan därför komma att aktualisera vissa organisatoriska förändringar mellan centralkontor och lokalkontor.

I likhet med Försäkringskasseförbundet anser jag att det kommer att krävas att försäkringskassornas organisation successivt anpassas till den nya nämndorganisationen. De anpassningar som behöver göras kommer att variera från kassa till kassa och kommer att bli föremål för varje kassastyrelses bedömning. Det bör ankomma på riksförsäkringsverket att utfärda ev. erforderliga föreskrifter eller rekommendationer till ledning för försäkringskassorna, vilka i övrigt har betydande frihet att själva besluta om sin egen organisation. Jag anser därför att förutsättningar finns för de förändringar som resp. försäkringskassa finner lämpliga när socialförsäkringsnämnderna inrättas.

Antalet socialförsäkringsnämnder är beroende av hur många ärenden som nämnderna skall ha att fatta beslut i. Utredningen anser att nämnderna bör behandla högst 40–45 ärenden per sammanträde. Remissinstanserna anser att det föreslagna antalet ärenden inte bör överskridas. Jag instämmer i denna bedömning.

De ärendetyper jag anser bör avgöras i socialförsäkringsnämnd omfattar uppskattningsvis totalt ca 136 000 ärenden per år. Om nämnderna sammanträder varannan vecka blir det i genomsnitt 23 sammanträden per år för varje nämnd. Mot denna bakgrund räknar jag med att totalt ca 150 socialförsäkringsnämnder behöver inrättas. Vissa lokala anpassningar kan dock behöva göras som något påverkar detta antal.

I beräkningen av ärenden för socialförsäkringsnämnderna har jag utgått från de beräkningar av ärendemängder m. m. som gjorts av utredningen. Jag vill dock i sammanhanget påpeka att den särskilde utredaren som gjort en översyn av arbetsskadeförsäkringen m. m. (S 1984: 8) nu har slutfört sitt arbete. I betänkandet (SOU 1985: 54) Översyn av arbetsskadeförsäkringen tar han bl. a. upp det starkt ökande antalet arbetsskadeärenden.

En administrativ fråga som diskuterats både i utredningen och i remissyttrandena är *läkarmedverkan i socialförsäkringsnämnden*. Jag har i likhet med utredningen och flertalet remissinstanser föreslagit att läkare inte skall ingå i nämnden som ledamot enbart i egenskap av läkare. Det finns bland remissinstanserna dock förespråkare både för att läkare alltid skall finnas tillgänglig för ledamöterna i socialförsäkringsnämnden vid sammanträdet och för att läkare inte skall närvara vid nämndens sammanträden.

För egen del vill jag skilja på läkarens roll i beredningen av det enskilda ärendet och läkarens roll vid själva nämndsammanträdet.

När det gäller medverkan i det enskilda ärendet innebär mitt förslag inte

att läkarnas roll vid bedömningen av ärenden med medicinska frågor skall minska. Den medicinska utredningen bör liksom hittills göras fullödig genom kontakter med behandlande läkare och förfrågningar hos förtroendeläkare eller konsultläkare. Den inhämtade informationen skall dokumenteras i beslutsunderlaget. Det som tillförts ärendet kommer därigenom att delges den försäkrade, som ges möjlighet att lämna synpunkter. Beslutsunderlaget, kompletterat med den försäkrades synpunkter, ligger sedan till grund för socialförsäkringsnämndens beslut. Jag anser att de ärenden som är beroende av medicinsk utredning skall vara så noggrant och fullständigt belysta när de redovisas för de förtroendevalda att det då i regel inte skall behövas tillgång till ytterligare medicinsk sakkunskap. Om det vid nämndens sammanträde likväl kommer upp frågor av medicinsk art i det enskilda ärendet som ledamöterna önskar få belysta kan nämnden antingen bordlägga ärendet för kompletterande utredning eller utnyttja möjligheten att med stöd av 18 kap 22 § AFL höra den förtroendeläkare som antas kunna lämna upplysningar i ärendet. Vilket förfaringssätt som bör tillämpas i det enskilda fallet avgör naturligtvis nämnden själv. I båda fallen måste förvaltningslagens bestämmelser om kommuniceringsskyldighet beaktas.

När det gäller läkarens roll vid sammanträdet ställer jag mig tveksam till att det föreskrivs att förtroendeläkare generellt skall närvara vid socialförsäkringsnämndens sammanträden. Som jag framhållit kan nämnden, när så är påkallat i ett enskilt ärende, höra den förtroendeläkare som antas kunna lämna upplysningar i ärendet. Jag anser det däremot inte motiverat att förtroendeläkare alltid skall vara närvarande vid socialförsäkringsnämndens sammanträde för att kunna bistå med upplysningar etc. av mera allmän karaktär, dvs. upplysningar av sådan art att de inte föranleder att ärendet åter måste delges den försäkrade. Upplysningar av sådan allmän karaktär bör som regel kunna lämnas av den tjänsteman som har att föredra ärendet.

2.9 Ikraftträdande, finansiering m. m.

Mitt förslag: Den nya organisationen av de förtroendevaldas medverkan vid en försäkringskassas beslut om socialförsäkringsförmåner – socialförsäkringsnämnderna – skall träda i kraft den 1 januari 1987. De ändrade reglerna för omprövning av beslut skall dock träda i kraft den 1 januari 1988.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår den 1 juli 1986 som genomförandetidpunkt för förslaget.

Remissinstanserna: Riksförsäkringsverket föreslår att de ändrade reglerna för omprövningen av tjänstemannabeslut senareläggs för att ge mer tid för planering av bl. a. sådana administrativa anpassningar m. m. som kan behöva göras.

Skälen för mitt förslag: Jag ser det som angeläget att den nya förtroendemannaorganisationen kan påbörja sin verksamhet så snart som möjligt. Jag

bedömer att den nya organisationen, mot bakgrund av erforderligt förberedelsearbete, kan träda i kraft den 1 januari 1987.

Jag föreslår ett delat ikraftträdande som innebär att den nya förtroendemannaorganisationen skall träda ikraft den 1 januari 1987 medan de ändrade reglerna för omprövning av beslut skall träda i kraft den 1 januari 1988. Härigenom ges försäkringskassorna tid för planering av den anpassning av organisation och administrativa rutiner samt den utbildning och information som bl. a. de ändrade reglerna för omprövning av beslut kan ge upphov till. Förfarandet innebär också att försäkringsrätterna vid den tidpunkt då de ändrade reglerna för omprövning av beslut träder ikraft i stort sett bör ha avverkat de alltför stora målbalanser som de f. n. dras med.

Mandatperioden för de förtroendevalda i pensionsdelegationer och försäkringsnämnder är tre år och innevarande mandatperiod går ut den 30 juni 1986. En ny treårig mandatperiod skall alltså börja den 1 juli 1986. Regeringen kan dock med stöd av 18 kap. 21 och 24 §§ jämfört med 8 § AFL föreskriva att ledamöter i pensionsdelegation eller försäkringsnämnd skall utses för annan tid än tre år. Jag avser därför att som en övergångsåtgärd föreslå regeringen att bestämma den kommande mandatperioden för ledamöter i pensionsdelegationer och försäkringsnämnder till sex månader, dvs. tiden 1 juli – 31 december 1986. Jag räknar därvid med att – med ett fåtal undantag – nuvarande ledamöter och suppleanter kommer att utses för denna övergångsperiod och att det därmed inte krävs några särskilda utbildningsinsatser m. m. Som en konsekvens av denna förskjutning bör den första mandatperioden för de nya socialförsäkringsnämnderna därmed omfatta tiden 1 januari 1987 – 30 juni 1989.

När det gäller *kostnaderna för och finansieringen* av den nya förtroendemannaorganisationen anser jag att de föreslagna ändringarna kan genomföras inom ramen för nuvarande resurser för administrationen av den allmänna försäkringen. Liksom utredningen har jag beräknat att kostnaderna för den nya organisationen motsvarar kostnaderna för de nuvarande pensionsdelegationerna och försäkringsnämnderna. Jag har då beräknat kostnaderna för socialförsäkringsnämnderna efter samma modell som använts för nuvarande pensionsdelegationer.

De ärenden som skall avgöras av socialförsäkringsnämnderna är främst sådana som tidigare avgjordes i pensionsdelegationerna. Även om många av de personer som nu är ledamöter i delegationerna kommer att utses till ledamöter i socialförsäkringsnämnderna kommer insatser att behövas för *information och utbildning*. Den utbildning som brukar genomföras i samband med nya mandatperioder behöver anpassas efter de nya förhållandena. Flera remissinstanser har också påpekat behovet av ökade resurser för information och utbildning av de förtroendevalda. Den utbildning och information som erfordras bör kunna utföras på likartat sätt som nu sker både vid starten av en ny mandatperiod och under mandatperioden i övrigt. Detta bör enligt min mening också kunna ske inom ramen för de resurser för information och utbildning som jag har nämnt tidigare.

De sammanlagda kostnaderna för förtroendemannamedverkan såvitt avser försäkringskassorna kan således beräknas bli oförändrade.

För försäkringsdomstolarna innebär förslaget om att socialförsäkringsnämndernas beslut inte skall omprövas av nämnderna en ökning av arbetsbelastningen.

I likhet med utredningen räknar jag med att måltillströmningen till försäkringsrätterna när den nya ordningen är genomförd kommer att öka med ca 2 000 mål per år. Sedan år 1982 då omprövningsförfarandet utvidgades hos försäkringskassorna har antalet inkomna mål till försäkringsrätterna minskat kraftigt och kan numera beräknas till ca 7 500 per år. Då rätternas målavverkning f. n. uppgår till ca 9 500 mål för år räknat bör målökningen, när den nya ordningen är genomförd, ligga inom ramen för rätternas kapacitet.

F. n. skall nämndemän ingå i försäkringsrätt vid prövning av besvär över beslut av pensionsdelegation eller försäkringsnämnd. Motsvarande regler föreslås gälla vid prövning av besvär över beslut av socialförsäkringsnämnd. Detta innebär en viss ökning av andelen mål som skall prövas med nämndemän.

I försäkringsöverdomstolen styrs måltillströmningen av försäkringsrätternas målavverkning jämte besvärsfrekvensen. Med denna utgångspunkt bör man f. n. kunna räkna med en årlig måltillströmning till överdomstolen av ca 2 300 mål. Avverkningskapaciteten kan f. n. beräknas till ca 2 400 mål per år. Eftersom det årliga antalet avverkade mål hos försäkringsrätterna med den nya besvärsordningen kan förväntas bli i stort sett samma som idag räknar jag med att måltillströmningen i försäkringsöverdomstolen jämfört med dagsläget inte kommer att väsentligt ändras av mitt förslag.

2.10 Kravet på lagfarenhet för domartjänst i försäkringsrätt

Mitt förslag: Undantaget från kravet på att den som utses till yrkesdomare i försäkringsrätt skall vara lagfaren slopas.

Försäkringsdomstolskommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag. Kommittén förordar dessutom som huvudregel ett krav på notariemeritering.

Skälen för mitt förslag: Enligt huvudregeln i 5 § lagen (1978: 28) om försäkringsdomstolar skall yrkesdomarna i försäkringsrätterna, försäkringsrättsråd och försäkringsrättsassessorer, vara lagfarna. Detta innebär att domarna skall ha genomgått juristutbildning och avlagt juris kandidatexamen eller juristexamen. Om det föreligger särskilda skäl får dock den som har god kännedom om socialförsäkringslagstiftningen utses till försäkringsrättsråd eller försäkringsrättsassessor, fastän han inte är lagfaren.

Regleringen infördes år 1979 i samband med försäkringsrätternas tillkomst (prop. 1977/78: 20, SfU 15, rskr 113). Undantagsbestämmelsen motiverades främst med att det särskilt under uppbyggnadsskedet för den nya försäkringsrättsorganisationen fanns behov av att till försäkringsrätterna kunna knyta personer som saknade juridisk utbildning men hade mångårig och väl vitsordad tjänstgöring i t. ex. försäkringskassa. Det bedömdes vid denna tidpunkt också vara av värde att efter uppbyggnadsperioden ha en

möjlighet att undantagsvis rekrytera domare med erfarenhet av handläggningen i första instans eller hos riksförsäkringsverket oavsett att de inte hade juridisk utbildning.

Försäkringsdomstolskommittén har konstaterat att icke jurister sällan har sökt tjänst som domare eller föredragande i försäkringsrätterna. Tillgången på sökande jurister, också med notariemeritering, har varit god. Enligt kommittén har det från denna synpunkt inte förelegat något behov av undantagsregeln beträffande juristkompetensen. Undantagsregeln har i stället den nackdelen att den ger ett felaktigt intryck av att juristkompetens på de dömande befattningarna inte är lika angelägen i försäkringsrätterna som i andra domstolar. På sikt kan undantaget enligt kommittén få en negativ effekt på rekryteringen i stället för den positiva som har varit avsedd.

Undantagsregeln har enligt vad som upplysts utnyttjats i ringa omfattning. Försäkringsrättsråden är f. n. 38 till antalet och endast en av dem är ej lagfaren. Vad gäller försäkringsrättsassessorerna är det fyra som inte är lagfarna av totalt 46. Samtliga fem icke lagfarna har påbörjat sin tjänstgöring i försäkringsrätt i samband med rätternas tillkomst eller under de närmaste två åren därefter. Det kan också nämnas att alla föredragandena är lagfarna. Inte någon som inte haft juristkompetens har anställts som domare eller föredragande under de senaste fem åren. Det finns däremot inte så få domare och föredragande som saknar notariemeritering.

Enligt min mening finns det anledning att beakta vad försäkringsdomstolskommittén anfört om de nackdelar som undantagsregeln för med sig. Framför allt framstår det i nuläget som betydelsefullt att på olika sätt stödja försäkringsrätternas utveckling. Dessa domstolar har ett viktigt verksamhetsområde och deras avgöranden betyder mycket ekonomiskt och socialt för många försäkrade. Det är angeläget att försäkringsdomstolsorganisationen genomgående blir erkänd som en fullgod del av landets domstolsväsende. Detta talar för att man inte onödigtvis har regler för t. ex. behörighet till domartjänster som skiljer sig från motsvarande regler inom domstolsväsendet i övrigt. Jag vill dock i detta sammanhang framhålla att de som erhållit domartjänster i försäkringsrätterna utan att vara lagfarna med skicklighet klarat sina uppgifter och gjort en god insats.

Min slutsats blir att det inte längre finns tillräckliga skäl att behålla undantaget som i vissa fall medger att en icke lagfaren person utses till yrkesdomare i försäkringsrätt. Jag förordar därför att undantaget upphävs. Genom en övergångsregel bör tillses att förslaget inte får negativa återverkningar på befordringsmöjligheterna för icke lagfarna domare som utsetts enligt nu gällande behörighetsregler. Som en naturlig följd av ett generellt krav på lagfarenhet hos domare bör gälla ett motsvarande krav också på den som erhåller tjänst som föredragande. Det ankommer på regeringen att besluta om den ändring i detta hänseende som behövs i förordningen (1978: 633) med försäkringsrättsinstruktion.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag anfört har inom socialdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1962: 382) angående införande av lagen om allmän försäkring,
3. lag om ändring i lagen (1962: 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension,
4. lag om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott,
5. lag om ändring i lagen (1979: 84) om delpensionsförsäkring,
6. lag om ändring i lagen (1976: 380) om arbetsskadeförsäkring,
7. lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag,
8. lag om ändring i lagen (1978: 28) om försäkringsdomstolar,
9. lag om ändring i lagen (1984: 989) om socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara.

Lagförslaget under 8 gäller i och för sig en fråga – behörighetsvillkor för domartjänst – som lagrådet bör få yttra sig över. Jag anser dock att lagförslaget är av så enkel beskaffenhet att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring

18 kap.

6 §

Ändringarna i första stycket ger uttryck för att försäkringskassornas pensionsdelegationer och försäkringsnämnder ersätts med nya beslutsorgan – socialförsäkringsnämnder. Det skall i varje försäkringskassa finnas en eller flera socialförsäkringsnämnder. Regeringen bestämmer det totala antalet nämnder som skall finnas i riket. Den närmare fördelningen av nämnderna på kassorna ankommer det på riksförsäkringsverket att besluta om. Som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.8) bör verket också besluta om nämndernas geografiska verksamhetsområden inom varje kassaområde. Detta förutsätts vanligen ske så att verket bestämmer vilka kommuner eller delar av kommuner som skall höra till varje nämnd.

Ändringarna i andra stycket är av språklig karaktär.

9 §

Av skäl som anges i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4) bör inte uppställas krav på svenskt medborgarskap för ledamöter och suppleanter i försäkringskassornas styrelser eller socialförsäkringsnämnder. I stället bör det kravet uppställas att ledamöterna och suppleanterna skall ha rösträtt vid val av kommunfullmäktige. Vem som har sådan rösträtt anges i 2 kap.

3 § kommunallagen (1977: 179). Bl. a. får denne inte vara underårig eller omyndigförklarad. Med hänsyn till detta villkor finns inte längre anledning att i paragrafen ange att uppdraget inte får innehas av den som är omyndig. Beträffande suppleanter finns en hänvisning i 26 § till vad som gäller för ledamöter.

20 §

Första stycket anger hur socialförsäkringsnämnden skall vara sammansatt. Nämnden skall bestå av sju ledamöter. Vidare anges vilka organ som skall utse ledamöterna. Regeringen utser ordföranden. Ordföranden i kassans styrelse skall enligt nu gällande bestämmelser även vara ordförande i en pensionsdelegation. Någon motsvarande skyldighet skall inte gälla i fråga om socialförsäkringsnämnden. Även om något krav inte ställs på att uppgifterna förenas är en sådan kombination önskvärd för att ge ordföranden i kassastyrelsen direkt erfarenhet av enskilda försäkringsärenden.

Riksförsäkringsverket utser tre ledamöter efter förslag av partsorganisationer på arbetsmarknaden. Förslagen bör komma från de centrala partsorganisationerna. Det bör ankomma på verket att bestämma vilka partsorganisationer som skall ges tillfälle att föreslå ledamöter. Verket bör utse en ledamot från arbetsgivarsidan och två ledamöter från arbetstagarsidan. Landstinget eller, när det gäller landstingsfri kommun, kommunfullmäktige väljer de återstående tre ledamöterna.

Socialförsäkringsnämnden bör som nämnts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3) ha en så bred och allsidig representation som möjligt från det egna försäkringskasseområdet. De personer som i första hand bör komma ifråga är de som är bosatta inom nämndens område.

Paragrafens andra stycke har ändrats på grund av att läkarledamöter eller suppleanter för sådana ledamöter inte skall ingå i socialförsäkringsnämnden. Vidare har paragrafen ändrats för att ange att riksförsäkringsverket skall utse även suppleanter efter förslag av partsorganisationer på arbetsmarknaden.

Ändringen i tredje stycket är en följd av att socialförsäkringsnämnden ersätter pensionsdelegationen.

21 §

Paragrafen inleds med två nya stycken.

I det första stycket anges vilka frågor enligt AFL som alltid skall avgöras av socialförsäkringsnämnden. Dessa frågor avgörs enligt gällande bestämmelser i 20 § av pensionsdelegation.

Frågor om återkrav enligt 20 kap. 4 § i ärenden om förtidspension, handikappersättning och vårdbidrag prövas i regel inte av pensionsdelegation utan på tjänstemannanivå. Motsvarande bör gälla beträffande de ärenden som socialförsäkringsnämnden skall avgöra. Frågor om återkrav kan dock genom begäran om omprövning av tjänstemannabeslut komma upp till prövning i nämnden (se härom under 20 kap. 10 §).

Varje socialförsäkringsnämnd bör besluta i alla de typer av ärenden som

skall avgöras av nämnden. Det bör undvikas att sådan specialisering av nämnderna sker att vissa nämnder enbart avgör någon eller några av ärendetyperna. Sådana förhållanden kan dock uppstå att avsteg från denna princip måste godtas. Eftersom specialisering inte bör förekomma annat än i undantagsfall bör det ankomma på riksförsäkringsverket som central förvaltningsmyndighet att besluta i sådana frågor.

Paragrafens andra stycke innehåller en upplysning om att socialförsäkringsnämnden avgör även frågor om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.

Tredje stycket innehåller föreskrifter om beslutförhet i socialförsäkringsnämnden. Nämnden skall liksom pensionsdelegationen vara beslutför då minst fyra ledamöter är närvarande.

Försäkringskassans direktör har enligt den nu gällande lydelsen av första stycket rätt att delta i pensionsdelegationens sammanträden men inte i dess beslut. Motsvarande närvarorätt för kassans direktör bör gälla i socialförsäkringsnämnden. Detta tillgodoses genom hänvisningen i fjärde stycket till 10 §. Vidare medför socialförsäkringsnämndens sammansättning att det inte finns anledning att föreskriva att en företrädare för länsarbetsnämnden skall ha rätt att delta i dess sammanträden. Däremot är det inget som hindrar att socialförsäkringsnämnden beslutar att sådan person får närvara vid sammanträden.

I fjärde stycket anges att vad som i övrigt föreskrivs i 8–10 §§ med avseende på styrelse skall ha motsvarande tillämpning med avseende på socialförsäkringsnämnd. Denna hänvisning gäller f. n. för pensionsdelegation. I 8 § finns föreskrifter om mandattid för styrelseledamot, om skiljande från uppdraget och om ledamots avgång i förtid. Mandattiden är, om inte regeringen föreskriver annat, tre år räknat fr. o. m. den 1 juli året efter det år då val i hela riket till landsting och kommunfullmäktige har ägt rum. Genom hänvisningen till 8 § kommer dessa bestämmelser om mandattid m. m. att gälla för ledamöterna i socialförsäkringsnämnden.

Som redovisats under 9 § ersätts kravet på svenskt medborgarskap för ledamot och suppleant i styrelsen med ett krav på rösträtt vid val av kommunfullmäktige. Genom hänvisningen till 9 § kommer samma behörighetsvillkor att gälla också för ledamot i socialförsäkringsnämnden.

I 10 § finns bestämmelser om kallelse till styrelsens sammanträden och rätt för bl. a. suppleanter att närvara vid sådana sammanträden. Vidare finns där bestämmelser om vem som skall föra ordet vid förfall för ordföranden och vice ordföranden samt om omröstning, protokollföring och anteckning av skiljaktig mening. Hänvisningen i 21 § till 10 § innebär således att dessa regler, som nu gäller för pensionsdelegation, kommer att gälla för socialförsäkringsnämnden. Som tidigare nämnts innebär hänvisningen också att försäkringskassans direktör har rätt att delta i nämndens sammanträden.

22 §

I pensionsdelegation är det föredraganden för pensionsärenden som skall sköta föredragningen. Denna begränsning till viss tjänsteman föreslås slo-

pad och det anges i stället att ärende skall avgöras i socialförsäkringnämnden efter föredragning av tjänsteman hos försäkringskassan.

Andra och tredje styckena innehåller bestämmelser som motsvarar dem som gäller f. n. om rätt att höra någon som antas kunna lämna upplysningar av betydelse och om rätt för den som saken rör att bli muntligen hörd om han begär det. Med stöd härav kan nämnden höra bl. a. medicinsk expertis för att komplettera den medicinska utredningen.

23 och 24 §§

Paragraferna gäller de nuvarande försäkringsnämnderna och föreslås upphävda.

25 §

Första stycket i nu gällande lydelse innebär att regeringen fastställer arvode och annan ersättning till ledamot av bl. a. pensionsdelegation. Motsvarande föreslås gälla beträffande ersättning till ledamot av socialförsäkringsnämnd.

I andra och tredje styckena har gjorts redaktionella ändringar.

26 §

Denna paragraf har ändrats till följd av att pensionsdelegationen och försäkringsnämnden ersätts med en socialförsäkringsnämnd. Paragrafen innebär bl. a. att samma behörighetsvillkor som i fråga om ledamot kommer att gälla för suppleant i socialförsäkringsnämnden (se under 9 §).

20 kap.

2 a §

I denna paragraf har gjorts följdändringar bl. a. med hänsyn till den föreslagna lydelsen av 18 kap. 22 § första stycket.

10 §

Paragrafens regler om omprövningsförfarandet har enligt vad som anförs i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6) begränsats till att avse fall då försäkringskassans beslut har fattats på tjänstemannanivå. Socialförsäkringsnämnderna skall inte ompröva sina egna beslut. Den som är missnöjd med ett nämndbeslut får överklaga direkt till försäkringsrätten enligt 11 §. Omprövning av tjänstemannabeslut skall som hittills kunna ske på begäran av en enskild som beslutet angår. Omprövningen skall emellertid göras av socialförsäkringsnämnd om beslutet gäller fråga som avses i 3 kap. 7 eller 8 § (sjukpenning), 9 § (havandeskapspenning) eller 17 § (indragning eller nedsättning av sjukpenning eller havandeskapspenning i vissa fall) eller 20 kap. 3 § (indragning eller nedsättning av förmån i vissa fall) eller 4 § (skyldighet att återbetala ersättning). Om ett beslut gäller mer än en fråga

innebär bestämmelsen att hela beslutet skall omprövas i nämnd så snart som någon av frågorna är sådan som avses i de uppräknade paragraferna.

I 4 kap. 18 § AFL i lagrummets lydelse fr. o. m. den 1 januari 1986 samt i olika författningar vid sidan av AFL finns hänvisningar som anger att någon eller några av de här berörda paragraferna i 3 och 20 kap. skall tillämpas även på den förmån som hänvisningen avser. En sådan hänvisning i förening med 20 kap. 10 § i nu föreslagen lydelse eller hänvisning i annan författning än AFL till detta lagrum innebär att omprövning av tjänstemannabeslut i resp. fråga skall ske i socialförsäkringsnämnd. Som exempel kan nämnas att tjänstemannabeslut att dra in eller nedsätta föräldrapenningförmåner med tillämpning av 3 kap. 17 § skall omprövas i socialförsäkringsnämnd. Motsvarande gäller beträffande fråga om indragning eller nedsättning av arbetsskadersättning eller om skyldighet att återbetala sådan ersättning (6 kap. 7 § och 8 kap. 12 § LAF). Ett annat exempel är indragning eller nedsättning av förmån eller skyldighet att återbetala förmån enligt lagen (1956: 293) om ersättning åt smittbärare (9 § första stycket i den lagen). Beslut av tjänsteman beträffande sjukpenning från den frivilliga sjukpenningförsäkringen behandlas i samma ordning som sjukpenning från den obligatoriska sjukpenningförsäkringen — 10 § förordningen (1985: 733) om frivillig sjukpenningförsäkring hos allmän försäkringskassa.

Vem eller vilka av tjänstemännen inom kassan som annars skall fatta beslut i anledning av begäran om omprövning är inte en fråga som behöver regleras i lag. Föreskrifter av riksförsäkringsverket bör vara styrande på denna punkt.

Om en enskild vill ha omprövning av ett beslut skall begäran härom enligt 20 kap. 13 § ha kommit in till försäkringskassan inom två månader från den dag då han fick del av beslutet. Under denna tid kan, i fall av kvalificerade felaktigheter, ändring ske av beslutet med stöd av 20 kap. 10 a §. En sådan ändring kan ha sitt upphov i att den försäkrade har påtalat att beslutet innehåller en oriktighet eller att kassan själv har upptäckt att så är fallet. Om en begäran om omprövning kommer in till kassan efter det att ändring skett enligt 20 kap. 10 a § råder f. n. på vissa håll tveksamhet om hur denna begäran skall behandlas. Skälet till tvekan lär vara att ett beslut som har meddelats med stöd av 10 a § inte får omprövas enligt 10 §; rättsmedlet är här besvär till försäkringsrätten. Bestämmelserna har i vissa fall tolkats så att en sådan begäran om omprövning skall ses som en besvärsinlaga med påföljd att handlingarna i ärendet har översänts till försäkringsrätten. Någon ny fullständig sakprövning av ursprungsbeslutet har då inte kommit till stånd. Detta problem har uppmärksammats i en skrivelse den 25 oktober 1984 från riksförsäkringsverket till regeringen om besvärsordningen inom socialförsäkringen.

Jag är för egen del inte f. n. beredd att föreslå någon lagändring i här aktuellt avseende. Emellertid finns anledning att framhålla det angelägna i att de tillämpande organen så långt möjligt bevakar att den försäkrade inte går miste om något tillfälle att få till stånd en fullständig omprövning i sak när sådan begärts enligt 20 kap. 10 §. Har t. ex. den försäkrade inom två månader efter delgivningen av ursprungsbeslutet begärt omprövning av detta, trots att beslutet har ändrats med stöd av 20 kap. 10 a §, bör kassan

rimligen inte vara förhindrad att ompröva ursprungsbeslutet i de delar ändringsbeslutet inneburit att klagandens talan inte bifallits. Om det uppstår oklarhet om vilket beslut en försäkrad är missnöjd med bör regelmässigt ett klargörande kunna erhållas genom kontakt med den försäkrade.

10 a §

I paragrafen har redaktionella jämkningar gjorts med anledning av att möjligheten till omprövning enligt 10 § har begränsats till att gälla beslut av tjänsteman. Ändringsförfarandet enligt 10 a §, som avser fall då beslut har blivit oriktigt av vissa lätt konstaterbara orsaker, skall kunna utnyttjas oavsett om det är fråga om felaktigt nämndbeslut eller tjänstemannabeslut.

11 §

Ändringen i denna paragraf innebär att beslut som har fattats i socialförsäkringsnämnden överklagas direkt till försäkringsrätten. Någon omprövning enligt 10 § skall inte ske av nämndens egna beslut. Skälen för de ändrade reglerna om överklagande av förtroendevaldas beslut återfinns i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6).

Vid besvär över ett beslut av socialförsäkringsnämnden kan sådana omständigheter framkomma att prövning av ärendet bör ske enligt 20 kap. 10 a §. Som framgår av den allmänna motiveringen avses att en chefstjänsteman hos försäkringskassan skall göra bedömningen av om prövning av nämndbeslut bör komma till stånd med stöd av detta lagrum.

Det är viktigt att ett klagomål över ett beslut av socialförsäkringsnämnden blir anhängiggjort hos försäkringsrätten så snart som möjligt. Försäkringskassans granskning av besvärsskrivelsen måste därför ske utan dröjsmål. Leder denna granskning till att någon prövning med stöd av 20 kap. 10a § inte skall ske bör handlingarna i ärendet omgående skickas till försäkringsrätten. Om granskningen leder till att sådan prövning skall ske bör ärendet ändå snarast anhängiggöras i försäkringsrätten. Detta bör ske genom att besvärsskrivelsen skickas dit.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Som angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.9) skall den nya förtroendemannaorganisationen träda i kraft den 1 januari 1987 och de ändrade reglerna för omprövning av beslut den 1 januari 1988. Detta regleras i punkt 1.

I punkt 2 berörs den situationen att den försäkrade har begärt omprövning av ett beslut, som har meddelats av pensionsdelegation eller försäkringsnämnd före den 1 januari 1987, men omprövningen inte har hunnit slutföras före denna dag. För sådant fall skall omprövningen i stället göras av socialförsäkringsnämnd. Samma blir förhållandet om begäran om omprövning görs först efter den 1 januari 1987.

Enligt den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6) skall socialförsäkringsnämnderna inte göra omprövning enligt 20 kap. 10 § av beslut som de

själva har fattat. Är den försäkrade missnöjd med ett nämndbeslut och vill ha det omprövat i sak får han besvära sig hos försäkringsrätt. Denna ändrade ordning för omprövning av nämndbeslut träder dock i kraft ett år senare än reformen i övrigt, dvs. den 1 januari 1988. Detta innebär att de hittills gällande omprövningsreglerna i 20 kap. 10 och 11 §§ måste tillämpas även beträffande beslut som socialförsäkringsnämnd fattar under år 1987. Punkt 3 i övergångsbestämmelserna innebär att alla beslut av socialförsäkringsnämnd, som meddelas under år 1987 och beträffande vilka omprövning begärs i vederbörlig ordning, skall omprövas av nämnden enligt nu gällande lydelse av 20 kap. 10 och 11 §§. En sådan omprövning kan därmed komma att ske efter utgången av år 1987 i en del fall. Först med avseende på beslut som socialförsäkringsnämnd meddelar fr. o. m. år 1988 får den nya ordningen för omprövningsförfarandet genomslag.

Fr. o. m. år 1988 skall omprövning enligt 20 kap. 10 § av särskilt angivna typer av tjänstemannabeslut ske av socialförsäkringsnämnd. Detta gäller även tjänstemannabeslut av angivna slag som har meddelats men ej hunnit omprövas före utgången av år 1987.

4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962: 383) angående införande av lagen om allmän försäkring

32 §

Paragrafen har ändrats med anledning av att försäkringsnämnderna föreslås avskaffade. Frågor om änkepension enligt paragrafen avgörs f. n. av försäkringsnämndens ordförande. Dessa frågor kommer i stället att prövas av tjänsteman vid den försäkringskassa hos vilken den försäkrade är inskriven (jfr. allmänna motiveringen, avsnitt 2.5). Paragrafen har vidare ändrats med anledning av att bidrag som avses i 15 eller 19 § inte längre förekommer.

4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962: 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

10 §

De olika frågor enligt denna lag som skall prövas av socialförsäkringsnämnden har inte angetts genom någon uppräkning i lagtexten. Enligt paragrafens nya lydelse ankommer det på regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, riksförsäkringsverket att föreskriva vilka frågor som skall prövas av nämnden. Det framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5 och 2.7) vilka frågor socialförsäkringsnämnden förutsätts komma att pröva.

Enligt de nu gällande bestämmelserna får försäkringsnämnden inte pröva frågor om inverkan på förmånerna av sådana inkomster som avses i 6 § andra stycket (tilläggspension eller motsvarande utländsk ersättning, statlig eller kommunal personalpension, delpension eller arbetsskadeersättning eller motsvarande ersättning). Motsvarande bör gälla för socialförsäkringsnämnden. Någon anledning att behålla en sådan föreskrift i lag finns

inte med den ordning för bestämmande av beslutskompetensen som här förordats. Det förutsätts att kompletterande föreskrifter utformas så att prövning av frågor om inverkan på förmånerna av sådana inkomster som avses i 6 § andra stycket inte skall ske i nämnden. I sådana fall där nämnden fattat grundbeslut i fråga om hustrutillägg eller kommunalt bostadstillägg bör det anförtros tjänstemän att fatta även andra följdbeslut än som avses i 6 § andra stycket om förhållandena i övrigt inte har ändrats. Även i detta avseende behövs kompletterande föreskrifter.

4.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott

22 §

Ändringen i första stycket innebär att ärende enligt 18 § – dvs. ärende om eftergift av återkrav för utgivet bidragsförskott – skall i försäkringskassan avgöras av socialförsäkringsnämnd. Skälen för detta framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5). Vidare har ett nytt andra stycke införts enligt vilket omprövning av beslut i fråga om återbetalningsskyldighet enligt 13 § skall göras av socialförsäkringsnämnden. Skälen till att omprövning av dessa beslut skall göras i nämnd har närmare angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7). Det nuvarande andra stycket har blivit paragrafens tredje stycke.

Beträffande ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna kan hänvisas till vad som anförts i sådant avseende vid förslaget under 4.1 punkterna 1 och 3.

4.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1979: 84) om delpensionsförsäkring

17 §

I paragrafens nya lydelse anges i vilka fall ärende om delpension skall avgöras av socialförsäkringsnämnd. De fall som anges är att sökanden efter arbetstidsminskningen inte förvärvsarbetar enbart som anställd eller att ärendet är av vidlyftig eller svår beskaffenhet. Övriga ärenden undantas således från prövning av förtroendevalda oavsett om det gäller bifalls- eller avslagsbeslut.

Ärenden som inte kan anses vara av vidlyftig eller svår beskaffenhet är bl. a. sådana ärenden som anges i andra stycket i den nuvarande lydelsen. Vidare bör till denna grupp kunna räknas ärenden där sökanden inte får något inkomstbortfall vid arbetstidsminskningen eller ansöker om förhöjd delpension vid retroaktivt verkande löneavtal, då avtalet inte omfattar dagen för arbetstidsminskningen. Ärenden där den som uppbär delpension anmäler att han ändrat sin arbetstid i sådan grad att han inte längre är berättigad till delpension eller slutar sitt förvärvsarbete och uppger att han inte är arbetssökande utgör också exempel på ärenden som inte kan anses vara av vidlyftig eller svår beskaffenhet.

När en pensionsdelegation avgör ett delpensionsärende skall enligt para-

grafens nuvarande tredje stycke i stället för två av riksförsäkringsverkets utsedda läkare ingå två av arbetsmarknadsstyrelsen utsedda ledamöter. Någon motsvarande regel finns inte för socialförsäkringsnämnden av skäl som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3). Tredje stycket har därför utgått.

20 §

Ändringen av denna paragraf föranleds av att omprövning av beslut i fråga om återbetalningsskyldighet enligt 19 § skall göras av socialförsäkringsnämnd.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Hänvisning görs till vad som anförts i detta avseende vid förslaget under 4.1.

4.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976: 380) om arbetsskadeförsäkring

8 kap.

4 §

Ändringen av denna paragraf föranleds av att pensionsdelegationen ersätts med en socialförsäkringsnämnd.

Vad som sägs i denna paragraf innebär bl. a. att rätten till sjukpenning med anledning av arbetsskada till följd av annat än olycksfall skall avgöras av socialförsäkringsnämnd. Fråga om rätt till sjukpenning med anledning av olycksfall i arbetet prövas på tjänstemannanivå. Det nya stycket i paragrafen innebär att omprövning av sådant beslut skall göras av socialförsäkringsnämnd.

Beträffande ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna hänvisas till vad som anförts vid förslaget under 4.1.

4.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag

15 §

Ändring av denna paragraf föranleds av att omprövning av beslut i fråga om återbetalningsskyldighet enligt 12 § skall ske i socialförsäkringsnämnden.

4.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1978: 28) om försäkringsdomstolar

5 §

Ändringen i paragrafen innebär att endast den som är lagfaren skall kunna utses till försäkringsrättsråd eller försäkringsrättsassessor. Skälen härför har angivits i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.10).

7 och 9 §§

Ändringarna är en följd av att pensionsdelegationerna och försäkringsnämnderna i försäkringskassorna ersätts av socialförsäkringsnämnder.

Övergångsbestämmelsen

För den som vid ikraftträdandet den 1 januari 1987 redan har en domartjänst i försäkringsrätt men som saknar juris kandidatexemen eller juristexamen bör ändringen i 5 § andra stycket inte få någon återverkan varc sig när det gäller den innehavda tjänsten eller framtida tillsättningar av domartjänster i försäkringsrätt. En övergångsregel med denna innebörd är därför behövlig.

4.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1984: 989) om socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara

7 §

Ändringen i paragrafen är en följd av att pensionsdelegationerna och försäkringsnämnderna ersätts av socialförsäkringsnämnder.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta lagförslagen.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av utredningens förslag i betänkandet (SOU 1985: 21) Ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna

Utredningens huvuduppgift har varit att se över och komma med förslag för att anpassa förtroendemännens medverkan i försäkringsadministrationen till de förändringar som skett inom verksamhetsområdet. Till grund för utredningens överväganden har legat bl. a. vad som sägs i direktiven om att förändringar av de förtroendevaldas medverkan skall kunna genomföras inom nuvarande kostnadsramar och att utredningen särskilt skall överväga möjligheterna att ersätta nuvarande försäkringsnämnder med ett mindre antal beslutsorgan.

Ett motiv för förtroendevaldas medverkan i ledningen och i besluten inom försäkringskassorna är att man kan utnyttja de förtroendevaldas praktiska erfarenheter och kunskaper från olika områden som komplement till tjänstemännens kunskaper om försäkringens regler m. m. De förtroendevaldas kunskaper beträffande specifika lokala eller regionala förhållanden är också av värde vid bedömningen av enskilda ärenden. Ett ytterligare motiv för förtroendevaldas medverkan i besluten är att öka allmänhetens insyn i verksamheten och beslutsprocessen.

Försäkringskassorna svarar för större delen av samhällets ekonomiska trygghets- och stödåtgärder för medborgarna. Utredningen anser därför att det är viktigt att verksamheten får en bred förankring genom att förtroendevalda har inflytande på försäkringskassornas verksamhet och besluten i enskilda ersättningsärenden. Med hänsyn till mängden av beslut hos försäkringskassorna är det dock nödvändigt att koncentera de förtroendevaldas medverkan till ärendetyper där deras medverkan har den största betydelsen.

Utredningen har gått igenom samtliga ärendetyper inom socialförsäkringslagstiftningen. Vid denna genomgång har utredningen strävat efter att få fram vilka typer av ärenden som är av sådan karaktär, att det är önskvärt att besluten fattas av förtroendevalda.

De förtroendevalda bör – enligt utredningens mening – fatta beslut i ärenden där beslutet har stor betydelse för den försäkrade från trygghets- och försörjningssynpunkt och samtidigt inrymmer betydande inslag av skälighetsbedömningar. Förtroendemän, som fått kontinuerlig, grundläggande information om gällande lagstiftning och praxis och som har olika bakgrund, kunskaper och erfarenhet från samhälle, arbetsliv och/eller hemarbete, bildar en grupp som är väl skickad att fatta beslut i sådana typer av ärenden. Styrkan i förtroendemannabeslut ligger i att gruppens samlade kunnande och erfarenheter tas tillvara i ärendebedömningen.

Förtroendevalda skall fatta beslut i för de försäkrade viktiga ärenden. De försäkrade har därför rätt att kräva att de förtroendevalda skall ha vilja, förmåga och tid nog för att sätta sig in i deras situation. För att förtroende-

männen skall ha en möjlighet att sätta sig in i ärendena måste antalet ärenden per sammanträde anpassas så att det finns tid dels för inläsning av det underlag, som skall ligga till grund för beslutet, dels för nödvändiga och meningsfulla diskussioner under sammanträdet. De förtroendevalda har ansvar för att ärendet blir allsidigt belyst och att gruppens samlade kunskaper, insikter och erfarenheter tas tillvara.

Utredningen anser att förtroendevalda skall avgöra sådana typer av ärenden, där beslutet har betydande inslag av skälighetsbedömning och där utgången har stor betydelse för den försäkrade från trygghets- och försörjningssynpunkt.

Utifrån dessa utgångspunkter kommer utredningen med förslag om en ny förtroendemannaorganisation.

Utredningen föreslår att de nuvarande pensionsdelegationerna och försäkringsnämnderna ersätts med enhetliga förtroendemannaorgan – socialförsäkringsnämnder.

Utredningen föreslår därvid att följande typer av ärenden som f. n. beslutas av pensionsdelegation eller försäkringsnämnd även i fortsättningen skall avgöras av förtroendevalda

- förtidspension och sjukbidrag till försäkrad under 60 år
- handikappersättning
- vårdbidrag
- vissa delpensionsärenden
- ärenden angående arbetssjukdom och egenlivränta enligt lagen om arbetsskadeförsäkring
- ärenden angående sjukdom och egenlivränta enligt lagen om statligt personskadeskydd
- inkomstprövade förmåner, i följande fall
  - rätt till hustrutillägg på särskilda skäl
  - rätt till inkomstprövad förmån när försäkrad åberopat oriktig uppgift eller underlåtit att anmäla ändring av förhållanden som kunnat påverka rätten till och storleken av förmånen
  - beräkning av avhänt kapital
  - rätt att överskrida det i kommunens grunder angivna maximala bostadstillägget
  - fördelning av bostadskostnad mellan försäkrad och annan person med vilken den försäkrade sammanbor, på annat sätt än genom lika fördelning mellan de sammanboende
  - beräkning av årsinkomst för försäkrad som brukar eget jordbruk, driver rörelse eller har flerfamiljsfastighet.

Vidare föreslår utredningen att ärenden angående eftergift av återkrav mot den underhållsskyldige för utgivet bidragsförskott, som f. n. beslutas av tjänstemän i fortsättningen skall avgöras av förtroendevalda.

Följande typer av beslut, som f. n. prövas av förtroendemän, skall i fortsättningen prövas av tjänstemän

- förtidspension och sjukbidrag till försäkrad som fyllt 60 år
- inkomstprövade förmåner i följande fall
  - ärenden i vilka försäkringsnämndens ordförande i dag fattar beslut
  - likställande av gift pensionsberättigad med ogift sådan och det omvända förhållandet

- rätt till inkomstprövad förmån vid bosättning utomlands
- beräkning av årsinkomst för förfluten tid, då försäkringskassan beslutat om återkrav
- beräkning av årsinkomst för försäkrad som har del i oskiftat dödsbo när behållningen överstiger fyra gånger det vid tiden för dödsfallet gällande basbeloppet och det finns dödsbodelägare utöver efterlevande make
- änkepension enligt äldre lag (övergångsänkor)

Vidare skall socialförsäkringsnämnden i princip ompröva beslut i alla typer av ärenden inom socialförsäkringsområdet där tjänsteman har avgjort ett ärende och en försäkrad begär omprövning av beslutet. Ärenden där förmånen, som är föremål för prövning, understiger 2 500 kr. skall dock enligt utredningen även i fortsättningen prövas av tjänstemän.

Utredningen föreslår också att socialförsäkringsnämnden skall föra en regelbunden övergripande diskussion om rehabiliteringsverksamheten inom sitt område.

Det bör enligt utredningen finnas en generell möjlighet för tjänstemän – som har det slutliga ansvaret för beslutet i ett ärende – att hänskjuta enstaka ärenden av principiell natur till förtroendevalda för beslut. Denna regel är tänkt för såväl det ursprungliga beslutet som ett eventuellt omprövningsbeslut.

Utredningen anser att socialförsäkringsnämnden inte skall kunna ompröva sina egna beslut. Den som är missnöjd med nämndens beslut får anföra besvär direkt till försäkringsrätt. Socialförsäkringsnämnden bör dock även i fortsättningen kunna ändra egna uppenbart felaktiga beslut (20 kap. 10 a § AFL).

Utredningen beräknar att totalt ca 150 socialförsäkringsnämnder behöver inrättas. Varje försäkringskassa bör ha så många socialförsäkringsnämnder, som är lämpligt med hänsyn till kassans storlek och ärendemängd. Varje nämnd bör ansvara för viss del av en försäkringskassas geografiska område.

En socialförsäkringsnämnd föreslås bestå av sju ledamöter. Ordföranden bör förordnas av regeringen, tre ledamöter bör utses av landstinget – i förekommande fall kommunfullmäktige – och tre ledamöter utses av riksförsäkringsverket efter förslag av arbetsmarknadens parter. Nämnden bör inom sig utse vice ordförande. För alla ledamöter utom ordföranden bör suppleanter utses. Socialförsäkringsnämnden föreslås bestå av förtroendevalda med erfarenheter och kunskaper från olika områden. Ingen yrkesgrupp skall ges företräde enbart på grund av sina yrkeskunskaper. Den föreslagna nämnden har därför inte läkare som ledamöter enbart i deras egenskap av läkare.

Kostnaden för socialförsäkringsnämnderna beräknas till ca 30 milj. kr., dvs. i stort sett samma kostnad som för de nuvarande pensionsdelegationerna och försäkringsnämnderna.

Utredningen föreslår att den nya förtroendemannaorganisationen införs fr. o. m. den 1 juli 1986.

Sammanställning av remissyttranden över betänkandet Ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna (SOU 1985: 21)

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av försäkringsöverdomstolen (FÖD), försäkringsrätten för Norra Sverige (FRN), försäkringsrätten för Mellansverige (FRM), försäkringsrätten för Södra Sverige (FRS), riksförsäkringsverket (RFV), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), socialstyrelsen, riksrevisionsverket (RRV), Försäkringskasseförbundet (FKF), Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Försäkringsanställdas förbund (FF), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Lantbrukarnas riksförbund (LRF) och SHIO-Familjeföretagen. Därutöver har yttrande kommit in från Hallsbergs Arbetarekommun och Malungs kommun.

Försäkringskasseförbundet har bifogat yttranden från samtliga försäkringskassor. Landsorganisationen i Sverige har bifogat yttrande från Svenska byggnadsarbetareförbundet och Hallsbergs Arbetarekommun har bifogat yttrande från försäkringskassans lokalkontor i Hallsberg.

1 Allmänna synpunkter

Utredningen anser att de förtroendevalda bör fatta beslut i ärenden där beslutet har stor betydelse för den försäkrade ur trygghets- och försörjningssynpunkt och samtidigt inrymmer betydande inslag av skälighetsbedömningar. Det stora flertalet remissinstanser är i huvudsak positiva till utredningens allmänna motiv och anser det värdefullt att förtroendemän medverkar i försäkringskassornas hantering av socialförsäkringsärenden.

FÖD framhåller att myndighetsutövning i förvaltningen i Sverige i stor utsträckning är anförtrodd åt förtroendevalda lekmän som utövar sitt uppdrag vid sidan om annan huvudsysselsättning. Det gäller taxeringsförfarandet, handläggning av sociala frågor, hälso- och miljöfrågor, byggnadsfrågor m. m. Det gäller också stora delar av socialförsäkringsfältet. Någon anledning att närmare gå in på motiven för denna sedan länge etablerade ordning finns det inte enligt FÖD. Det räcker med konstaterande att systemet – inte minst när det gäller socialförsäkringsområdet – fungerat mycket väl. Det har inneburit att allmänheten genom de förtroendevalda fått insyn i hanterandet av socialförsäkringarna samtidigt som socialförsäkringsadministrationen har kunnat tillgodogöra sig lekmännens erfarenheter, kunskaper och förtrogenhet med lokala och regionala förhållanden. Den aktuella diskussionen kring de förtroendevaldas medverkan i försäkringskassorna bör därför ta sikte – inte på hur man skall begränsa nuvarande ordning – utan på spörsmålet om en vidgad medverkan av lekmän skulle vara till gagn för en korrekt tillämpning av socialförsäkringslagstiftningen i linje med lagstiftarens intentioner.

FKF:s principiella inställning är att utredningens förslag, mot bakgrund av de direktiv man haft att utgå från, kan ses som en plattform för en vidareutveckling av förtroendemannainflytandet i försäkringskassorna. Det är FKF:s uppfattning att förslaget – trots att det innebär ett minskat antal förtroendevalda och därmed ett minskat lokalt förtroendemannainflytande – genom det urval av ärenden som föreslås beslutas av förtroendevalda, tillgodoser ett behov av förnyelse som finns. Även om FKF inte helt delar utredningens uppfattning i alla avseenden, anser FKF att ett genomförande av förslaget (i de delar FKF tillstyrker) är av stor betydelse för socialförsäkringens fortsatta utveckling i förtroendefull kontakt mellan medborgare och försäkringskassor.

SACO/SR är kritiskt mot utredningens förslag och finner att – om behov av utökat förtroendemannainflytande i beslutsprocessen kan redovisas, vilket inte skett i detta betänkande – detta i första hand införs i kassastyrelserna och i försäkringsrätterna. SACO/SR finner inte det föreliggande utredningsförslaget vara så underbyggt att en närmare analys av effekterna är särskilt meningsfull.

SAF föreslår fortsatt utredning där man diskuterar mera från principiella utgångspunkter och där man även diskuterar förutsättningarna för att ombilda beslutsorganen så att det bland ledamöterna finns såväl försäkringsexpertis och medicinsk expertis som förtroendemän.

RRV anser att förhållandet mellan försäkringskassestyrelse och socialförsäkringsnämnd bör framgå tydligare av lagtext och förarbeten. Det bör också närmare anges var ansvaret ligger för en samordning mellan dessa organ. Utredningen föreslår t. ex. att de förtroendevalda i nämnderna skall delta i regelbundna policydiskussioner beträffande rehabiliteringsarbetet. RRV anser detta tveksamt med hänsyn till att nämnderna skall besluta i enskilda ärenden, medan kassastyrelsen, som också har förtroendemannaställning, skall föra diskussioner om målsättningen för verksamheten o. d. Ansvarsfördelningen måste också anges klarare mellan socialförsäkringsnämnd och de rehabiliteringsgrupper med företrädare för olika samhällsorgan som finns vid varje försäkringskassa.

2 Förtroendemannamedverkan vid ärendenas avgörande

De remissinstanser som kommenterat förslaget är i princip positiva till utredningens förslag om vilka ärenden som skall avgöras av förtroendevalda.

Utöver utredningens förslag föreslår remissinstanserna några ytterligare ärendetyper som bör avgöras av den socialförsäkringsnämnd som utredningen föreslår.

FÖD, *FRM*, *FRS*, *RFV* och *LO* anser att även beslut om förtidspension och sjukbidrag till försäkrade över 60 år skall fattas av socialförsäkringsnämnden.

Beslut om att stoppa utbetalning av sjukpenning bör föras över till beslut av socialförsäkringsnämnden anser *FÖD*, *FRN*, *FRM*, *LO*, *TCO*, *FF* och *LRF*.

FÖD, *FRN*, *FRM*, *FRS* och *FKF* framhåller att socialförsäkringsnämnden bör besluta i ärenden om återbetalningsskyldighet för obehörigen eller med för högt belopp uppburen ersättning. *FÖD*, *FRM* och *FKF* kan tänka sig en lägsta beloppsgräns för dessa ärenden i syfte att minska antalet beslut.

Även beslut om indragning eller nedsättning av en förmån bör fattas av förtroendevalda anser *FRN*.

FÖD och *FKF* anser att likställande av gift pensionsberättigad med ogift sådan och det omvända förhållandet vid bedömning av rätt till hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg bör prövas i socialförsäkringsnämnden. *FKF* anser att även rätt till inkomstprövad förmån vid bosättning utomlands bör avgöras av nämnden. Beräkning av årsinkomst för förfluten tid då försäkringskassan beslutat om återkrav bör också avgöras av nämnden anser *FRS*.

FÖD anser också att beslut om olycksfall i arbetet enligt lagen om arbetsskadeförsäkring bör prövas i socialförsäkringsnämnden när frågan redan från början anmälts som både olycksfall och arbetssjukdomsärende.

FKF vill att även beslut om huruvida fastställt underhållsbidrag uppenbarligen understiger vad den underhållsskyldige bör erlägga i bidrag skall fattas av socialförsäkringsnämnden.

Ett par remissinstanser har föreslagit begränsningar i utredningens förslag. *FRS* anser att om man skulle vilja avlasta socialförsäkringsnämnden vissa ärenden kunde övervägas om inte vissa arbetsskadeärenden i fortsättningen borde kunna avgöras av tjänsteman, exempelvis ärenden om hörselskador. *Socialstyrelsen* avstyrker förslaget att överföra beslutanderätten i ärenden om eftergift av återkrav till förtroendemän. En överflyttning av beslutsfunktionen skulle enligt styrelsens mening fördröja besluten, vilket skulle vara till nackdel för den enskilde.

LO delar utredningens principiella uppfattning om fördelning av ärenden mellan tjänstemanna- och förtroendemannabeslut, men anser att den mer konkreta fördelningen av ärendetyper mellan tjänstemän och förtroendemän i socialförsäkringsnämnderna som utredningen föreslagit måste ses över. LO anser förutom tidigare nämnda tillägg, att beslut om rehabiliteringsåtgärder i långa sjukfall bör fattas av förtroendemän.

SACO/SR har i princip inte något att erinra mot förslaget men anser att det är tveksamt om socialförsäkringsnämnderna kommer att besitta erforderlig kompetens för att kunna besluta i de uppräknade ärendeslagen eftersom sammansättningen av nämnderna bygger på att några läkare inte skall medverka i sin egenskap av medicinskt sakkunniga.

AMS, *RRV*, *Landstingsförbundet*, *Svenska kommunförbundet*, *SAF*, *SHIO-Familjeföretagen*, *Hallsbergs Arbetarekommun* och *Malungs kommun* kommenterar inte förslaget i denna del.

3 Förtroendemannamedverkan i omprövningsbeslut

Förslaget att förtroendevalda skall i princip ompröva alla typer av beslut där tjänsteman har avgjort ett ärende och en försäkrad begär omprövning av det tillstyrks av *FRN*, *FRM*, *FRS*, *RFV*, *FKF*, *LO* och *FF*.

FRN vill som ytterligare skäl till utredningens förslag anföra följande. Den tjänsteman som fattar ett omprövningsbeslut kan genom råd eller anvisningar ha deltagit även i det första beslutet. Vidare finns risken att omprövningen inte blir så allsidig och objektiv som den skulle ha blivit om den gjorts av ett från tjänstemännen fristående beslutsorgan. Ur den försäkrades synpunkt kan rättssäkerhetsskäl också tala för att omprövningen förs över från tjänstemanna- till förtroendemannaplanet.

FRM är i och för sig positiv till att förtroendevalda medverkar i omprövningsförfarandet. Däremot ställer sig försäkringsrätten tveksam till om denna medverkan bör ske i de former utredningen föreslår. Rätten ifrågasätter om det inte skulle kunna ha fördelar om ett centralt förtroendemannaorgan inom varje försäkringskassa beslutade i just omprövningsärendena. Med hänsyn till den stora mängd frågor av de mest skiftande slag som kan komma upp till bedömande i dessa ärenden kan vidare ifrågasättas om det inte skulle vara värdefullt om förtroendemannaorganet tillfördes försäkringsteknisk sakkunskap genom att någon tjänsteman – gärna en jurist – ingick som ledamot.

RFV tillstyrker förslagen om förtroendemannamedverkan i omprövningsbesluten. Det innebär att tjänstemannabeslut skall omprövas av förtroendevalda, utom i ärenden där värdet av förmånen understiger visst belopp. Beloppsgränsen bör dock enligt RFV kunna sättas något högre än utredningen föreslår och lämpligen knytas till basbeloppet. (Den nivå som gäller för försäkringsrätterna fastställdes år 1981.)

FKF menar att den föreslagna ordningen är av avgörande betydelse för att förslaget skall ses som ett förslag om vidgat förtroendemannainflytande. Förbundet anser dock att man inte får blunda för att det föreslagna omprövningsförfarandet leder till längre handläggningstider och att kassornas personella resurser därför måste anpassas så att omprövningen inte leder till väsentlig fördröjning jämfört med nuläget. FKF anser vidare att beloppsgränsen förslagsvis skulle kunna fastställas till 15 % av basbeloppet.

FÖD, *SACO/SR* och *SAF* avstyrker förslaget.

FÖD anser att förslaget innebär att utredningen – i fråga om omprövningsärenden – tar avstånd från sina egna utgångspunkter att förtroendemannamedverkan bör komma i fråga vid handläggning av ärenden som innefattar skälighetsavvägningar och som har särskild betydelse för den försäkrade ur trygghets- och försörjningssynpunkt. Tjänstemannabesluten omfattar med den fördelning av ärenden som domstolen anslutit sig till i huvudsak ärenden där tekniska frågor kommer i förgrunden eller där den aktuella författningstexten inte ger något större utrymme för skönsmässiga bedömningar. Det framstår därför som ett dåligt resursutnyttjande att låta de förtroendevalda, som torde blir hårt belastade av andra ärenden, även svara för omprövning av tjänstemannaärendena. Det är bättre att de får koncentrera sig på de ärendegrupper som de primärt skall handlägga. Till detta kommer att man genom den föreslagna ordningen i sak inför en ny besvärsinstans mellan försäkringskassans/tjänstemannens prövning och försäkringsrätten. En handläggning av omprövningsärendet inför förtroendevalda innebär ju att ärendet måste föredras inför ett helt nytt kollektivt

beslutsforum. Prövningen förlorar därmed sin karaktär av omprövning inom den egna instansen.

SACO/SR anser att det starkt kan ifrågasättas om socialförsäkringsnämnderna någonsin kommer att kunna besitta den djupa försäkringskunskap som gör dem lämpade att besluta i omprövningsärenden. Utredningen har som skäl i sitt förslag bl. a. angett att allmänhetens förtroende för socialförsäkringen därmed skulle öka. Enligt SACO/SR är det snarare så att allmänhetens inställning främst är beroende av i vilken mån man uppfattar innehållet i försäkringskassans ställningstaganden som förnuftigt och riktigt. Om man i vissa fall inte anser att detta är fallet kommer missnöjet att drabba också förtroendemännen som enligt förslaget skall överpröva tjänstemännens beslut. Vidare riskerar man om förslaget genomförs att tjänstemännens beslut kommer att uppfattas som provisoriska vilket får förödande konsekvenser för tjänstemännens självständiga handläggning och på sikt kan medföra en urholkning av tjänstemännens professionella status.

RRV vill framhålla att utredningens förslag, vad gäller omprövning av tjänstemannabeslut, torde medföra längre handläggningstider och därmed ökade ärendebalanser, eftersom de föreslagna nämnderna förutsätts sammanträda endast två gånger per månad. De långa handläggningstiderna vid försäkringsrätterna var ett av skälen till att försäkringskassornas omprövningsrätt utökades fr. o. m. den 1 april 1982. Det nya omprövningsförfarandet har inneburit stora fördelar för såväl allmänheten som försäkringsrätterna och försäkringskassorna. RRV ifrågasätter därför om detta förfarande nu behöver ändras i den utsträckning som utredningen föreslår. Omprövningsärendena innebär emellertid inte bara skälighetsbedömningar utan torde ofta gälla regeltolkningar. Om nuvarande omprövningsförfarande skall ändras anser RRV att de förtroendevaldas omprövningar bör begränsas till sådana ärenden där det huvudsakligen är fråga om att göra en skälighetsbedömning. Om socialförsäkringsnämnden skall fatta beslut i ärenden som inte enbart gäller skälighetsbedömningar utan även rena regeltolkningar bör enligt RRV kravet på juridisk sakkunskap beaktas.

AMS, socialstyrelsen, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, TCO, LRF, SHIO-Familjeföretagen, Hallsbergs Arbetarekommun och *Malungs kommun* har inte kommenterat förslaget i denna del.

4 Omprövning av förtroendemannabeslut

Förslaget att socialförsäkringsnämnden inte skall ompröva sina egna beslut tillstyrks eller lämnas utan erinran av *FRN, FRM, FRS, RFV, socialstyrelsen, FKF, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, LO, TCO, SACO/SR* och *FF*.

FRN anser att förslaget härvidlag bör genomföras oberoende av om förslaget i övrigt kan realiseras.

Socialstyrelsen framhåller att förslaget att förtroendevaldas beslut inte får överprövas av dem själva innebär en rättssäkerhetsgaranti, nämligen att en enskild person har att anföra besvär direkt till försäkringsrätt.

FÖD och *SAF* avstyrker förslaget.

FÖD konstaterar sammanfattningsvis att det nuvarande omprövningsförfarandet i försäkringskassorna fått sin åsyftade verkan, att det varit förebild för efterkommande reform på ett annat förvaltningsområde och att det är vägledande för den större reform inom hela förvaltningen som står för dörren. Att i detta läge – och endast kort tid efter omprövningsförfarandets införande – ta tillbaka reformen och återgå till den gamla ordningen och det utan att man kan åberopa någon väsentlig kritik mot vad som nu gäller förefaller oriktigt. De lösa antaganden som görs om en onödig byråkratisering av beslutsprocessen saknar fog. Påståendet om att besvärsprocessen försenas är direkt felaktigt. Väntetiderna i försäkringsdomstolarna är sådana och kommer att under lång tid vara sådana att avgörandena där inte kan tidigareläggas genom slopad omprövning. Däremot kommer en mängd av de ärenden som i dag ändras av pensionsdelegationen vid omprövningen till den försäkrades förmån att försenas. Förseningen torde uppgå till mellan 1 och 1 1/2 år.

5 Förtroendemannamedverkan i långa sjukfall

RFV anser att många ärenden inom sjukpenningförsäkringen är av den karaktären att medverkan av förtroendevalda vid avgörandena bör övervägas. Handläggning och bedömning av långa sjukfall har ofta nära samband med ärenden om förtidspension/sjukbidrag, som f. n. beslutas av förtroendevalda. Bedömningen av långa sjukfall och olika rehabiliteringsfrågor bör därför vara centrala områden för en utökad förtroendemannamedverkan. Med hänsyn till den nyligen tillsatta utredningen, som har att se över sjukförsäkringens roll vad gäller förebyggande åtgärder i samband med rehabilitering tillstyrks, att en utvidgad förtroendemannamedverkan i sjukpenningärenden i enlighet med utredningens förslag tills vidare begränsas till omprövningsbeslut samt till diskussioner om rehabiliteringsverksamheten mot bakgrund av en kontinuerlig redovisning av antalet långa sjukfall. Det är dock enligt RFV angeläget att dessa frågor behandlas vidare i anslutning till ovannämnda utredningsuppdrag.

Liknande synpunkter har framförts av andra remissinstanser som kommenterat förslaget. Några remissinstanser har ansett att beslut om att stoppa utbetalning av sjukpenning redan nu bör föras över till beslut av förtroendemän (se punkt 2).

FKF anser att det är nödvändigt – för att de övergripande policydiskussionerna skall kunna ge ett konkret och meningsfullt utbyte – att diskussionerna baseras på ett verklighetsunderlag. Förbundet ansluter sig därför i princip till ledamoten Skantz särskilda yttrande där långa sjukfall föreslås föras till socialförsäkringsnämnd senast 180 dagar efter att de påbörjats. Med hänsyn till att antalet långa sjukfall överstigande 180 dagar ändå är så stort, anser FKF det dock inte tillrådligt att till nämnderna föra samtliga sådana fall. Enligt förbundets mening kan emellertid den av ledamoten Skantz eftersträvade effekten lika väl uppnås genom ett urval fall (t. ex. alla fall med ett visst födelsedatum) som föreläggs nämnden som granskningsärenden. Med utgångspunkt från handläggningen i dessa fall och med ledning av övrig information som nämnden begär ges nämnden därigenom

möjlighet att, på ett mera aktivt sätt än vad utredningen föreslagit, följa rehabiliteringsarbetet, ge vägledning och vid behov påtala behovet av ändrad inriktning i detta arbete. Förbundet anser vidare, i likhet med ledamoten Skantz, att en sådan uppföljning inte innebär att nämnden till någon del övertar eller inkräktar på de besluts- och verkställighetsfunktioner i enskilda rehabiliteringsärenden som ankommer på ledamöterna i de centrala och lokala rehabiliteringsgrupperna. Utredningens förslag i detta avsnitt avstyrks sålunda av FKF till förmån för ledamoten Skantz yttrande, dock med den begränsning förbundet föreslagit.

FF anser att det inte räcker med att socialförsäkringsnämnderna för policydiskussioner i rehabiliteringsärenden. Socialförsäkringsnämnderna bör i stället mer aktivt delta i arbetet med långa sjukfall/rehabiliteringsärenden. Om så blir fallet kan man förvänta att rehabiliteringsarbetet blir effektivare än vad det är i dag och att möjligheterna att påverka andra rehabiliteringsorgan i samhället blir större. I det nya arbetet med rehabiliteringsverksamheten är det viktigt att det inom varje kassa finns en samordning så att rehabiliteingsärendena behandlas på ett likvärdigt sätt. Ansvaret för detta kan så som FF ser det läggas på kassastyrelserna.

SACO/SR ifrågasätter utredningens förslag och anser att frånvaron av konkreta anvisningar gör det mindre trovärdigt.

6 Ärenden som tjänsteman anser bör prövas av förtroendevalda

Utredningen föreslår att det bör finnas en möjlighet för tjänstemän att hänskjuta ett ärende till förtroendevalda för principdiskussioner eller beslut.

RFV, *FKF*, *TCO* och *FF* är positiva till förslaget.

FKF tillstyrker förslaget och betonar att befogenhet inom detta område dock bör ligga hos lägst avdelningschef på centralkontoret, eftersom denne har ansvar för försäkringstillämpningen inom avdelningens funktionsområde i hela kassaområdet. Härigenom tillgodoses säkrast kravet på enhetlighet i verksamheten och information om de tjänstemannaärenden som förts upp till en nämnd för principdiskussion kan på ett smidigt sätt delges övriga nämnder inom kassans område. Förbundet vill understryka vikten av att hänskjutande verkligen kommer till stånd i sådana ärenden, där utgången har stor betydelse för den försäkrade ur trygghets- och försörjningssynpunkt.

FRM och *FRS* har inget att erinra mot förslaget att tjänsteman skall ha möjlighet att hänskjuta enskilda ärenden till förtroendemannaorganet för beslut. Däremot förefaller det för *FRM* tvivelaktigt ur flera synpunkter att enskilda ärenden också skall kunna hänskjutas till de förtroendevalda för principdiskussion. Dels kan det uppstå tveksamhet om vem som har det egentliga ansvaret för beslutet i ett ärende som diskuterats i förtroendemannakretsen. Dels kan det komma att innebära att de förtroendevalda omprövar beslut i ärenden som de tidigare deltagit i principdiskussioner om. Det kan dessutom starkt ifrågasättas om det överhuvudtaget finns några behov av en möjlighet att underställa enskilda ärenden för principdiskussioner.

FÖD, *FRN* och *SACO/SR* är negativa till förslaget.

FÖD framhåller att risken måste bedömas som stor att tjänstemannen i ärenden som han tycker är svårbedömda överlåter beslutsfattandet till någon annan. Man kan inte heller bortse från att enskilda försäkrade kan förledas att argumentera i sitt ärende i behörighetsfrågan och i fall där tjänstemannen ändå fattar beslutet uppfattar sig negativt behandlad av kassan. Det bör över lag gälla som en allmän princip att man undviker alternativa behörighetsregler i förvaltningen. Därigenom underlättas ett smidigt och snabbt handläggningsförfarande och koncentreras förvaltningsorganets arbetsinsats på sakfrågan.

FRN anser att det är olämpligt med en regel om underställning av det slag som utredningen föreslagit. En sådan regel kan föranleda att gränserna för ansvar och kompetens mellan förtroendevalda och tjänstemän suddas ut.

7 Närmare om socialförsäkringsnämnden

Utredningen föreslår att nuvarande pensionsdelegationer och försäkringsnämnder ersätts av socialförsäkringsnämnder som skall besluta i alla ärendetyper.

FÖD, *FRN*, *FRM*, *FRS*, *RFV*, *RRV*, *FKF*, *Landstingsförbundet*, *Svenska kommunförbundet*, *LO*, *TCO*, *FF*, *LRF* och *SHIO-Familjeföretagen* tillstyrker eller har inte något att erinra mot förslaget.

FÖD framhåller att den nuvarande uppdelningen på pensionsdelegation och försäkringsnämnd har närmast historiska motiv som numera torde vara överspelade. En koncentrerad insats av förtroendevalda i ett enda organ med en geografisk förankring inom försäkringskassans verksamhetsområde är att föredra.

FKF ansluter sig i princip till utredningens förslag och anser att just denna organisatoriska lösning utgör grunden för en förnyelse och vidareutveckling av förtroendemannainflytandet i ett förslag, som annars innebär att antalet förtroendevalda i försäkringskassorna minskar jämfört med dagens förhållande. Enligt förbundets mening förutsätter ett förverkligande av ett sådant vidgat förtroendemannainflytande inom ramen för socialförsäkringsnämnden att några administrativa svårigheter kan lösas. FKF pekar här på ökade krav på information och utbildningsinsatser och på ett behov av vissa förändringar i försäkringskassornas organisation.

RRV har i princip inget att erinra mot förslaget men påpekar att utredningens förslag innebär att ett färre antal förtroendevalda skall behandla ett ökat antal ärendetyper. RRV anser att förslaget i och för sig tillgodoser kravet på att förtroendevalda ges ökad insyn i socialförsäkringen. Samtidigt finns dock en risk för bristande enhetlighet i försäkringstillämpningen, eftersom de förtroendevalda skall pröva ett större antal ärendetyper än tidigare. Det gäller här ärenden som kräver kunskaper om många och ofta komplicerade regelsystem samt kännedom om gällande praxis.

Malungs kommun tillstyrker förslaget om socialförsäkringsnämnder om deras organisation blir sådan att hänsyn tas till geografiska förhållanden i Kopparbergs län samt de strävanden som sker i Västerdalarna att förstärka

och fördjupa samarbetet mellan kommunerna för att förbättra medborgarnas villkor.

SACO/SR menar att utredningen inte på ett tillfredsställande sätt belyst dels vilka grundläggande principer som styrt utredningens slutsatser, dels konsekvenserna för tjänstemännen om den föreslagna organisationen genomförs.

Enligt *SAF:s* uppfattning finns det ingenting som talar för att utredningens slutsats beträffande nödvändigheten av total överblick för förtroendemännen inom socialförsäkringsområdet är riktig. Tvärtom kan ett sådant krav medföra svårigheter för förtroendemännen att uppnå och bibehålla tillräckliga kunskaper som behövs för medverkan i beslutsprocessen. Risk kan föreligga att förtroendemännen inte har en reell möjlighet att skaffa sig nöjaktiga kunskaper om de tvingas fatta beslut i ärenden inom hela socialförsäkringsområdet. Med en sådan ordning skulle i stället förtroendemännens inflytande till och med kunna äventyras så att det snarare minskar än ökar.

Hallsbergs Arbetarekommun anser att det nu föreliggande förslaget utan tvivel innebär en centralisering och att viktiga delar av närhet till besluten och beslutsfattarna bortfaller.

FRN, FKF, FF och *Hallsbergs Arbetarekommun* har kommenterat förslaget att *socialförsäkringsnämnderna bör behandla högst 40–45 ärenden per sammanträde.*

Eftersom ledamöterna måste ges tid för meningsfulla diskussioner i de enskilda ärendena anser *FRN* det vara tveksamt om socialförsäkringsnämnderna kan handlägga så många ärenden som 40–45 per sammanträde. Av samma skäl anser *FKF* och *FF* att det föreslagna antalet ärenden inte bör överskridas.

Hallsbergs Arbetarekommun anser att det föreslagna antalet ärenden per sammanträde motiverar minst en socialförsäkringsnämnd för varje kommun.

Förslaget att *varje socialförsäkringsnämnd bör ansvara för viss del av en försäkringskassas geografiska område* har i princip bemötts positivt av de remissinstanser som tagit upp frågan.

FÖD kan också ansluta sig till utredningens förslag att nämnderna enligt huvudregeln bör besluta i alla typer av ärenden. Tanken att man skall utnyttja de förtroendevaldas särskilda kunskaper och erfarenheter blir bäst genomförd i en sådan ordning. Man måste emellertid vara medveten om att vissa ärendetyper är till sin omfattning förhållandevis liten. Om antalet socialförsäkringsnämnder skall bli så stort som 150, kommer dessa ärenden utslagna på alla nämnder att aktualiseras mycket sällan. Det kan därför diskuteras om inte vissa ärenden, t. ex. angående personskadeskydd, delpension och återbetalningsskyldighet, kan förbehållas vissa nämnder med frånträdande av huvudregeln om geografisk bindning. Över huvud taget kan det diskuteras vad en spridning av beslutanderätten till ett större antal organ än f. n. kommer att medföra i fråga om enhetlighet och likformighet i tillämpningen. Domstolen anser inte att utredningens förslag innebär några farhågor för en negativ utveckling så länge det rör ärenden som ofta återkommer i nämnden. Det får bli en sak för riksförsäkringsverket i första hand att bevaka denna fråga.

RFV framhåller att det är angeläget att RFV – för att underlätta praktiskt lämpliga lösningar av nämndorganisationer inom olika försäkringskasseområden – får möjlighet att besluta om lokala anpassningar, t. ex. sammanföra vissa lågfrekventa ärendetyper till en socialförsäkringsnämnd eller avlasta en överbelastad nämnd vissa ärenden.

FKF tillstyrker förslaget att varje socialförsäkringsnämnd bär ansvar för en viss del av en försäkringskassas geografiska område. Områdesindelning samt eventuell specialisering på vissa ärendetyper skall, enligt förbundets mening, grundas på en bedömning gjord av styrelsen för varje försäkringskassa. Med hänsyn till riksförsäkringsverkets roll inom socialförsäkringsadministrationen (planering, ledning och tillsyn) bör det, enligt förbundets mening, ankomma på verket (och inte på regeringen, som utredningen föreslagit) att med utgångspunkt från förslag från varje försäkringskassas styrelse fastställa antalet socialförsäkringsnämnder, de olika nämndernas geografiska områden och eventuell specialisering på vissa ärendetyper.

LO anser att möjligheten att specialisera vissa slag av ärenden till vissa socialförsäkringsnämnder måste stå öppen, inte minst för att klara den helt otillfredsställande balanssituationen i arbetsskadeärenden. Också möjligheten till delegation av vissa ärendetyper från nämnden till tjänsteman borde prövas. Till skillnad från centralt reglerad fördelning av ärenden mellan tjänstemän och förtroendemän, ger delegationsförfarandet enligt LO:s mening möjlighet till en mer flexibel beslutsorganisation, därigenom att delegationen kan beslutas och återkallas snabbt. Beslut om och återkallande av delegation bör enligt LO fattas av försäkringskassans styrelse.

Även *TCO* pekar på behovet av att kunna inrätta specialiserade socialförsäkringsnämnder, t. ex. för arbetsskadeärenden.

FF tillstyrker utredningens förslag men vill också peka på att det i vissa fall kan bli aktuellt med att inrätta socialförsäkringsnämnder som är mer specialiserade. Det gäller sådana ärendeslag som är kvalificerade och förekommer i stor omfattning. Som exempel kan nämnas arbetsskadedelegationer som förekommer i någon försäkringskassa.

FKF, *SACO/SR* och *FF* har haft synpunkter på *socialförsäkringsnämndens verksamhetsområde* och *anpassning till nuvarande försäkringskasseorganisationen*.

Enligt *FKF:s* mening kommer det av rationalitetsskäl att krävas att försäkringskassornas organisation successivt anpassas till den nya nämndorganisationen. De anpassningar som behöver göras kommer att variera från kassa till kassa och kommer att vara föremål för varje kassastyrelses egen bedömning. Det torde enligt FKF stå klart att den föredragandeorganisation som idag finns inom centralkontoret på inte alltför lång sikt måste knytas till de nämndområden som skapas. Lösningen med att tjänstemän från centralkontoret reser ut till det lokalkontor där nämnden har sitt sammanträde kan bara användas i ett övergångsskede. På samma sätt kommer det att bli nödvändigt att finna rationella former för föredragning av beslut som idag handläggs av lokalkontoren, inte minst mot bakgrund av att antalet föredragande i socialförsäkringsnämnderna bör vara så få som möjligt. De lokalkontor, som kommer att fungera som kanslier för socialförsäkringsnämnderna, kommer att behöva genomgå förändringar.

Uppsamling av ärenden till nämnden, kallelser och protokoll i kontakt med föredraganden från flera lokalkontor och tre avdelningar på centralkontoret skall administreras. Föredragandena och annan behövlig personal kommer på sikt att behöva lokaliseras vid dessa kontor. Omorganisationen kommer också att få konsekvenser för de lokalkontor, som inte skall fungera som kanslier för socialförsäkringsnämnderna. Även centralkontorens tillsyns- och uppföljningsverksamhet kommer att behöva genomgå vissa förändringar så att kassorna även fortsättningsvis kan upprätthålla kravet på likformig tillämpning i kassaverksamheten. Omställningen i sin helhet kommer vidare att ställa stora krav på kassorna i fråga om utbildning, information och andra personalpolitiska insatser. FKF vill i detta sammanhang särskilt understryka att de ständigt växande arbetsskadebalanserna och den hårt ansträngda arbetssituation som dessa fört med sig vid kassorna förutsätter särskilt hänsynstagande vid anpassningen av kassaorganisationen till den nya nämndorganisationen. Förbundet ansluter sig till förslaget att ärende i socialförsäkringsnämnd avgörs efter föredragning av tjänsteman hos den allmänna försäkringskassan, eftersom det av flera skäl numera inte finns någon anledning att ange vilken kategori av tjänstemän som skall fullgöra föredragandefunktionen. Ytterst ankommer det givetvis på varje kassas styrelse att besluta om principerna i detta avseende liksom beträffande det administrativa arbetet i övrigt inom kassan anser FKF.

SACO/SR ställer sig frågande till hur organisationen av försäkringskassans avdelningar och lokalkontor i förhållande till socialförsäkringsnämnderna skall fungera i praktiken. SACO/SR anser att utredningen borde ha berört dessa viktiga frågor.

FF betonar att verksamhetsområdet för en socialförsäkringsnämnd är av stor betydelse när det bl. a. gäller att tillvarata de förtroendevaldas kännedom om lokala förhållanden. Närheten till den försäkrade är också viktigt ur service, kontakt och kvalitésynpunkt. Detta måste man därför enligt FF ständigt ha i åtanke när man vid olika tillfällen har att ta ställning till både kassa- och förtroendemannaorganisationen. Därför anser FF med bestämdhet att det skall finnas en socialförsäkringsnämnd i varje kommun. I storstäderna flera nämnder per kommun. Om specialisering av ärendetyper sker till en nämnd bör länet vara geografiskt område.

FF anser vidare att utredningen gått alltför lätt förbi socialförsäkringsnämndernas anpassning till nuvarande organisation. FF anser att förslaget om inrättande av socialförsäkringsnämnder omfattande ett eller flera lokalkontorsområden kan leda till att det bildas kontor som omfattar större geografiskt område än för nuvarande lokalkontor. Detta i sin tur kan leda till kontorsnedläggelse och försämrad service i glesbygden. Från FF:s sida vill man understryka betydelsen av nuvarande serviceorganisation vilket förutsätter ett vitt förgrenat lokalkontorsnät. Vidare leder förslaget om olika föredragande enligt FF som tillstyrker detta till att mellan 5–10 olika föredragande tjänstemän kommer att medverka vid varje sammanträde. Dessa föredragande kommer att åka från olika kontor och centralkontor, vilket förutom rese- och traktamentskostnader kommer att innebära förlorad arbetstid för resor och i förekommande fall inläsningstider för andra

föredragande. Detta är enligt FF inte beaktat vid kostnadsberäkningarna. Inte heller ett ökat förberedelsearbete inför sammanträdena. Samordning mellan kontoren, utsändande av kallelser, dagordning och handlingar samt protokollskrivning efter sammanträdena osv.

8 Socialförsäkringsnämndens sammansättning

Utredningen föreslår att en socialförsäkringsnämnd skall bestå av sju ledamöter. Ordföranden bör förordnas av regeringen, tre ledamöter bör utses av landstinget – i förekommande fall kommunfullmäktige – och tre ledamöter utses av riksförsäkringsverket efter förslag av arbetsmarknadens parter.

FÖD, *FRN* och *FRM* föreslår att antalet ledamöter i socialförsäkringsnämnden begränsas till fem.

När det gäller socialförsäkringsnämndens sammansättning ställer sig *FÖD* något frågande till den föreslagna dimensioneringen. Behovet av ledamöter uppgår med utredningens förslag – bortsett från ordförandena – till 900, vartill kommer lika många suppleanter. Vad domstolen känner tvekan inför är om det verkligen går att rekrytera så många personer utan att göra avkall på de uppställda kunskapskraven. Kretsen av tänkbara lämpliga nämndledamöter är inte alltför stor. En eftergift på de uppställda kraven kan lätt medföra att nämndens ledamöter förlorar i självständighet gentemot föredragande tjänsteman i nämnden. Redan i dag har det från forskarhåll framförts kritik när det gäller pensionsdelegationerna i detta hänseende. Det känns angeläget att konstruera socialförsäkringsnämnderna på sådant sätt att denna kritik inte behöver riskera att återkomma. Domstolen är därför inte främmande för att man överväger en sammansättning av nämnderna med ordförande och fyra ledamöter. Med en på så sätt nedbantad nämnd åstadkommer man ett sannolikt effektivare organ med bibehållna möjligheter att tillvarata lekmannainflytande i socialförsäkringsförvaltningen. Skulle inom någon försäkringskassa tillgången på lämpliga ledamöter vara större än vad som motsvarar behovet i på så sätt minskade nämnder finner domstolen det mera motiverat att utnyttja dessa ledamöter genom tillskapandet av ytterligare nämnder.

Övriga remissinstanser har inte haft något att invända mot det föreslagna antalet ledamöter i socialförsäkringsnämnderna.

Förslaget om hur ledamöterna skall utses tillstyrks eller lämnas utan erinran av *RFV*, *RRV*, *LO* och *TCO*.

RRV anser att de regler som gäller för att utse styrelse för allmän försäkringskassa beträffande såväl ordförande som vice ordförande bör gälla även för socialförsäkringsnämnd, dvs. att också vice ordförande utses av regeringen.

LO anser, mot bakgrund av att socialförsäkringen i så hög grad har arbetsmarknadsanknytning i den meningen att kunskap om arbetsmarknaden erfordras i överväganden både när det gäller om förmåner skall utgå, t. ex. vid arbetsskada eller förtidspension och i diskussioner om alternativ till förmåner, t. ex. vid rehabilitering, att arbetsmarknadens parter är underrepresenterade enligt förslaget. LO vill därför förorda att arbetsmark-

nadsparterna tilldelas fyra av socialförsäkringsnämndens ledamotsplatser.

TCO utgår ifrån att organisationen erhåller en ordinare ledamot jämte suppleant för densamme i samtliga socialförsäkringsnämnder som inrättas. Att dela mandat med SAF, som TCO gör i pensionsdelegationerna, bör alltså enligt TCO inte ske i socialförsäkringsnämnderna.

Landstinget bör utse alla ledamöter utom ordföranden anser *FÖD*, *FKF*, *Landstingsförbundet*, *Svenska kommunförbundet*, *FF*, *SAF* och *LRF*.

FKF anser i likhet med utredningens reservanter Skantz och Andersson att hänsynen till regionala förhållanden vid avspegling av socialförsäkringsnämndområdets arbetsmarknadsstruktur bäst tillgodoses om ledamöterna utses av ett regionalt verksamt organ, i detta fall landstinget/kommunfullmäktige. Förbundet anser det vara mindre lämpligt att ett centralt organ, i detta fall riksförsäkringsverket, skall göra bedömningarna av vilka specifika förhållanden och strukturella särdrag som råder på arbetsmarknaden inom varje nämnds geografiska område och utifrån ett hänsynstagande till detta utse 450 ordinarie ledamöter och 450 suppleanter i 150 geografiska områden. Landstingen torde, anser förbundet, genom sin direkta kontakt med kommunerna, sin kunskap om de lokala arbetsmarknadsförhållandena inom regionen samt genom en i allmänhet god personkännedom bättre kunna medverka till att de olika socialförsäkringsnämnderna får en sammansättning som gör nämnden väl förankrad inom sitt verksamhetsområde. Förbundet avstyrker sålunda utredningens förslag i detta avseende och tillstyrker reservationen från ledamöterna Skantz och Andersson.

Svenska kommunförbundet anser att om sex ledamöter skulle utses samtidigt av landstinget – i förekommande fall kommunfullmäktige – på ungefär det sätt som föreslås i reservation av ledamöterna Skantz och Andersson, bör möjligheterna bli större för att de förtroendevalda har kunskaper om och erfarenheter från ett visst geografiskt område. Ett sådant förfarande skulle också, anser kommunförbundet, förbättra möjligheterna att kunna välja även ledamöter med erfarenhet av primärkommunal verksamhet, t. ex. inom socialtjänsten.

När det gäller förtroendemännens agerande i försäkringskassornas verksamhet delar *SAF* utredningens uppfattning att förtroendemännen inte skall agera som representanter med uppgift att bevaka ett visst intresse, utan i stället utifrån sina erfarenheter och kunskaper objektivt försöka bedöma de föreliggande ärendena och i sina beslut följa gällande författningar och praxis. Med denna uppläggning finns det enligt SAF:s mening ingen motivering för att arbetsmarknadens parter skall föreslå ledamöter till socialförsäkringsnämnderna. För att en nämnds sammansättning skall vara så representativ som möjligt beträffande regionala förhållanden och strukturen på arbetsmarknaden bör flertalet ledamöter lämpligen utses av landstinget.

LRF anser att förtroendevalda i de nya socialförsäkringsnämnderna aktivt bör kunna skaffa sig ökade kunskaper om t. ex. ekonomi och skattetekniska konsekvenser för lantbrukare och andra småföretagare. LRF vill särskilt poängtera vikten av att delpension till egenföretagare alltid prövas av förtroendevalda med erfarenhet av eller kännedom om den sökandes

yrkesområde. Kontakt med förtroendevald i annan socialförsäkringsnämnd bör kunna tas.

Försäkringsrätterna, *AMS*, *socialstyrelsen*, *SACO/SR* och *SHIO-Familjeföretagen* har inte kommenterat förslaget om hur ledamöterna skall utses.

AMS har intet att erinra mot förslaget om socialförsäkringsnämndens sammansättning under förutsättning att det föreslagna systemet för representation i nämnderna vad gäller delpensionsärenden kommer att tillgodose behovet av den sakkunskap som hittillsvarande representation medfört.

SHIO-Familjeföretagen vill särskilt betona vikten av att det bland de förtroendevalda finns personer med erfarenheter från småföretag när socialförsäkringsnämnden skall fatta beslut om frågor som berör småföretagarnas förhållanden såsom delpension och sjukpenning för företagare.

9 Läkarmedverkan i socialförsäkringsnämnden

Utredningen föreslår att socialförsäkringsnämnden inte skall ha läkare som ledamöter enbart i deras egenskap av läkare.

Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av *FRN*, *FRM*, *FRS*, *RFV*, *socialstyrelsen*, *FKF*, *Landstingsförbundet*, *LO*, *TCO* och *FF*.

FRN anser att läkare inte bör få närvara vid socialförsäkringsnämndens sammanträde för att muntligen besvara frågor från nämndens ledamöter. Det går inte att utesluta att läkaren muntligen kan lämna upplysningar som påverkar beslutet utan att den försäkrade får del av dem. Om nämnden behöver få någon medicinsk fråga ytterligare belyst bör ärendet bordläggas för kompletterande utredning.

FRS framhåller att förtroendeläkare inte bör vara närvarande vid socialförsäkringsnämndens sammanträde utan det bör ankomma på föredraganden i nämnden att ta kontakt med förtroende- eller konsultläkare om oklarheter angående diagnoser, prognoser eller annat skulle uppkomma vid sammanträdet. Att ha en förtroendeläkare närvarande vid nämndens sammanträde utan att denne är beslutsfattare skulle vara olämpligt ur rättssäkerhetssynpunkt eftersom tvekan kan uppstå om denne tillfört beslutsunderlaget något nytt eller om det endast förekommit en redogörelse för rent faktiska omständigheter. Förtroendeläkarens närvaro skulle även – med tanke på den roll som dagens läkarledamöter i delegationerna anses spela – kunna medföra en viss styrning av utgången i ärendet. Det är enligt rättens mening i stället önskvärt att en kvalitetshöjning sker av förtroendeläkarnas yttranden på så sätt att dessa bör förses med utförligare motiveringar.

Även *LO*, *TCO* och *FF* anser att läkare inte skall vara närvarande i socialförsäkringsnämnden som rådgivare vid pågående sammanträde.

FRM, *socialstyrelsen*, *FKF* och *Landstingsförbundet* anser att förtroendeläkare alltid skall vara närvarande vid socialförsäkringsnämndens sammanträde.

FKF:s erfarenheter av läkarnas medverkan i pensionsdelegationerna gör att FKF anser det väl motiverat att ledamöterna vid sammanträdena har omedelbar tillgång till medicinsk sakkunskap för att kunna ställa frågor om

diagnoser, prognoser m. m. Förbundet anser därför, i likhet med reservanterna Skantz och Andersson, att det i AFL 18 kap. 22 § andra stycket bör skrivas in att en förtroendeläkare utsedd av den allmänna försäkringskassan skall närvara vid nämndens sammanträde för att biträda med medicinsk sakkunskap.

FÖD, *SACO/SR* och *SAF* anser att läkare skall ingå som ledamöter när socialförsäkringsnämnden prövar ärenden som innehåller medicinska frågor.

FÖD är tveksam till utredningens förslag och finner det av flera skäl olämpligt att förtroendeläkare deltar i socialförsäkringsnämndens sammanträde. Domstolen har för sin del inte något eget förslag till lösning av problemet. Även om domstolen har förståelse för de synpunkter som lett fram till förslaget att slopa läkarledamöterna i nämnderna menar domstolen att man – i brist på ett annat praktiskt genomförbart alternativ – tills vidare möjligen får behålla läkarledamöterna i nämnderna. Detta är i varje fall en bättre lösning än att medicinsk sakkunskap undanhålls nämnderna eller att ett omständligt och dyrbart externt sakkunnigesystem med riskabla konsekvenser för överinstansernas tillgång på sakkunniga införs.

SACO/SR tar bestämt avstånd från utredningens förslag. Centralorganisationen ställer sig helt oförstående till utredningens uttalande att "ingen yrkesgrupp skall ges företräde enbart på grund av sina yrkeskunskaper". SACO/SR förordar läkarmedverkan i varje socialförsäkringsnämnd när nämnden beslutar i ärenden som det i dag ankommer på pensionsdelegationen att besluta i. Dessa läkare bör vara fristående från kassan i andra avseenden.

LRF anser att eftersom läkarna som yrkesgrupp inte kommer att vara representerade i socialförsäkringsnämnden bör, som komplement till en noggrann medicinsk utredning, finnas möjlighet för de förtroendevalda att ta kontakt med läkare för att få en bättre bild av ett ärende.

10 Krav på svenskt medborgarskap

Utredningen anser att frågan om krav på svenskt medborgarskap för ledamöter och suppleanter i socialförsäkringsnämnden bör prövas i ett större sammanhang mot bakgrund av de utredningar som gjorts på senare tid.

Förslaget kommenteras av *FKF*, *LO* och *FF*.

FKF framhåller att förbundet tidigare har, i yttrande över diskrimineringsutredningens delbetänkande "Om utlänningars rättsliga ställning" (Ds A 1984: 6), tillstyrkt en ändring av de nuvarande reglerna om krav på svenskt medborgarskap i försäkringskassornas förtroendemannaorgan. FKF ser dock ingen anledning att i nuläget förorda en särlösning för socialförsäkringsnämndernas vidkommande och instämmer därför i utredningens bedömning.

LO är tveksam till utredningens förslag att kravet på svenskt medborgarskap för socialförsäkringsnämndernas ledamöter tills vidare bibehålls.

FF framhåller att eftersom utländska medborgare har rösträtt i kommunal- och landstingsvalen efter tre års mantalsskrivning i landet samt är

valbara till kommunala beslutsorgan, bör de också bli valbara till kassastyrelser och socialförsäkringsnämnder som är läns- och kommunbaserade organ.

11 Kostnadsberäkningar och tidpunkt för genomförande

RFV framhåller att en förutsättning för att de nya reglerna för förtroendemannainflytande skall fylla den funktion som avsetts, är att de förtroendevalda får en tillfredsställande *information* och *utbildning* för sitt uppdrag. För detta ändamål behöver såväl ökat tidsutrymme som ekonomiska resurser avdelas och det framstår för RFV som en brist i utredningen att den inte behandlar de kraftigt ökade utbildningsinsatser som kommer att erfordras.

De *flesta remissinstanser* som berört frågan om information och utbildning instämmer i RFV:s bedömning.

Särskilda medel för utbildningen av de förtroendevalda måste avsättas framhåller *LO*. *TCO* och *FF* delar denna bedömning.

Enligt *FKF* torde kostnaderna förutom de kostnader som gäller för socialförsäkringsnämndernas verksamhet och som utredningen redan belyst vara av fyra slag: 1. Kostnader för initiala insatser vid ett genomförande. Här ingår bl. a. de informations- och utbildningsinsatser som behövs för själva genomförandet. 2. Extrakostnader för att upprätthålla en administration, som ännu inte är helt anpassad till nämndorganisationen. Här ingår t. ex. kostnader för resor från centralkontoret till det lokalkontor där nämnden är lokaliserad, kostnader för tidsförlust vid resor, ökade telefon-, porto-, kopie- m. fl. kostnader på grund av en splittrad kanslifunktion m. m. 3. Kostnader för genomförande av en till nämndorganisationen anpassad tjänstemannaorganisation. 4. Kostnader för att antalet nämnder, med hänsyn till det ökade antalet arbetsskadeärenden samt med beaktande av olika kassors geografiska och strukturella särdrag kan överstiga utredningens beräkningar vid fasthållande av ärendemängden 40–45 per sammanträde. Förbundet anser, att en finansiering av de överstigande kostnader som den nu föreslagna förtroendemannaorganisationen kan ha jämfört med nuvarande förtroendemannaorganisation inte får ske i form av en urholkning av utredningens förslag (i de delar FKF tillstyrkt dem) vilket kan få till följd, att det inte längre är fråga om ett vidgat förtroendemannainflytande.

RRV påpekar att flertalet av de ärenden som utredningen föreslår skall prövas av socialförsäkringsnämnden är sådana som f. n. handläggs på försäkringskassornas centralkontor. RRV anser det sannolikt att den av utredningen i ett längre perspektiv tänkta delegeringen till lokalkontoren medför ett ökat antal föredragande i nämnderna. Resursbehovet blir sålunda avhängigt såväl antalet föredragande som på vilken tjänstemannanivå ärendena skall förberedas. I dag är pensionsdelegationerna knutna till försäkringskassornas centralkontor. Den administrativa hanteringen underlättas därmed. I det förslag som utredningen lämnat kan i princip samtliga 450 lokalkontor komma att administrera ärenden till 150 socialförsäkringsnämnder. Mot denna bakgrund torde det administrativa påslaget

för försäkringskassornas beredning av ärenden till nämnderna enligt RRV:s bedömning bli högre än de 15% som utredningen beräknat.

Förslagets *konsekvenser för besvärsinstanserna* har av *de tre försäkringsrätterna* bedömts vara viss ökning av kostnader för nämndemän (av FRN för egen del uppskattad till ca 50 000 kr.). I övrigt bedöms den uppskattade ökningen av mål i försäkringsrätterna rymmas inom deras nuvarande kostnadsramar. *FRN* räknar därvid med en viss förlängning av väntetiderna.

FÖD däremot menar att förslaget för försäkringsrätternas del innebär att ett betydande besparingsobjekt till gagn för hela folkhushållet går om intet och att i stället ytterligare resurser med stor sannolikhet måste tillföras rätterna framöver. För egen del räknar FÖD med ett tillskott av 500 alt. 750 mål per år och anför att domstolen i dag har en kapacitet som motsvarar ca 2 400 avgjorda mål om året och en balanssituation som innebär att normal handläggningstid kan uppnås först någon gång år 1990. För att rimliga arbetsförhållanden skall kunna upprätthållas och acceptabla handläggningstider kunna hållas måste domstolen därför tillföras ytterligare resurser. Dessa måste, åtminstone fram till budgetåret 1990/91, motsvara tillskottet av ytterligare mål. Det kan då beräknas att ett tillskott av 500 mål medför behov av ytterligare två försäkringsdomartjänster, 2 1/2 föredragandetjänst och 1 1/2 biträdestjänst och ett tillskott av 750 mål tre domartjänster, fyra föredragandetjänster och två biträdestjänster. Kostnaderna härför uppgår enligt FÖD i dagens läge till 1 200 000 kr. resp. 1 800 000 kr. Om man skall genomföra utredningens förslag utan kostnadsökningar för det allmänna måste således besparingsunderlag motsvarande dessa belopp sökas på annat håll.

Beträffande *genomförandetidpunkten* anser *FKF* att socialförsäkringsnämnder kan införas fr. o. m. 1 juli 1986, om genomförandet förbereds noggrant och ledamöter utses i god tid. Förbundet anser också att kassorna successivt, exempelvis under en treårsperiod, bör kunna anpassa tjänstemannaorganisationen till den nya nämndorganisationen. Kostnaderna för att successivt anpassa kassornas administration till den nya nämndorganisationen förutsätts kunna täckas genom extra medelstilldelning.

TCO har inget att invända mot att den nya organisationen träder i kraft den 1 juli 1986 under förutsättning att riksförsäkringsverket och försäkringskassorna kan genomföra utbildning och information av nämnderna i anslutning till införandet av den nya organisationen.

FÖD understryker att det är viktigt att reformen inte sätts i kraft förrän rimlig tid har kunnat avsättas dessförinnan för utbildning och information.

RFV föreslår att det för att underlätta genomförandet bör övervägas att något senarelägga förändringarna vad gäller omprövning av tjänstemannabeslut. Om dessa omprövningsärenden förs över till socialförsäkringsnämnderna, förslagsvis först den 1 juli 1987, blir det mer tid för planering av bl. a. sådana administrativa anpassningar m. m. som kan behöva göras.

FRN anser att är det önskvärt att handläggare vid försäkringsrätterna får möjlighet att tjänstgöra som föredragande i socialförsäkringsnämnd. Lika önskvärt är att befattningshavare i försäkringskassorna kan beredas möjlighet att tillfälligt tjänstgöra som föredragande i rätterna. Ett sådant utbyte av befattningshavare skulle vara till stort gagn för såväl kassorna som rätterna framhåller FRN. *FRS* instämmer i denna bedömning.

FRM påpekar att om nuvarande domförhetsregler bibehålls kommer detta att innebära att det i försäkringsrätterna i princip inte skulle finnas några mål som skall avgöras med enbart tre juristdomare utan målen skulle vara antingen nämndemannamål eller ensamdomarmål. Merparten av sistnämnda kategori av mål är idag av sådant slag att de avgörs av tre domare i rätten. Enligt försäkringsrättens mening bör vid ett genomförande av förslaget domförhetsreglerna ändras på så sätt att de nuvarande ensamdomarmålen i stället avgörs med tre juristdomare.

FRS framför liknande synpunkter och föreslår att beloppsregeln i 7 § 2 st. lagen om försäkringsdomstolar tas bort. Vidare föreslås – i likhet med vad som gäller för hovrätt och kammarrätt – att försäkringsrätt är domför med en lagfaren domare endast i mål som gäller avskrivning efter återkallelse, och att 3 och 7 §§ i nämnda lag ändras i detta avseende. Detta innebär enligt FRS bl. a. en kvalitetshöjning av besluten och ökar rättssäkerheten för den enskilde till priset av en endast marginell ökning av försäkringsrättens handläggningskostnader.

Propositionen ... 1
Propositionens huvudsakliga innehåll ... 1
1 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring . 3
2 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring ... 8
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension ... 9
4 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott .. 10
5 Förslag till lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring ... 11
6 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring ... 13
7 Förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag ... 14
8 Förslag till lag om ändring i lagen (1978:28) om försäkringsdomstolar ... 15
9 Förslag till lag om ändring i lagen (1984:989) om socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara ... 17
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 december 1985 18
1 Inledning ... 18
1.1 Bakgrund ... 18
1.2 Utredningen om förtroendevalda i försäkringskassorna ... 19
1.3 Förslag av försäkringsdomstolskommittén ... 19
2 Allmän motivering ... 20
2.1 Utgångspunkter ... 20
2.2 Socialförsäkringsnämnden ... 22
2.3 Socialförsäkringsnämndens sammansättning ... 24
2.4 Kravet på svenskt medborgarskap för ledamöter i försäkringskassornas styrelser och socialförsäkringsnämnder ... 25
2.5 Förtroendemannamedverkan vid ärendenas avgörande ... 26
2.6 Omprövning av förtroendemannabeslut ... 30
2.7 Förtroendemannamedverkan vid omprövningsbeslut ... 33
2.8 Administrativa frågor ... 36
2.9 Ikraftträdande, finansiering m.m. ... 38
2.10 Kravet på lagfarenhet för domartjänst i försäkringsrätt ... 40
3 Upprättade lagförslag ... 42
4 Specialmotivering ... 42
5 Hemställan ... 51
6 Beslut ... 51

Bilaga 1 Sammanfattning av utredningens förslag i betänkandet (SOU 1985:21) Ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna ... 52
Bilaga 2 Sammanställning av remissyttranden över betänkandet Ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna (SOU 1985:21) ... 55

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1985